

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Onderzoek naar de gedragseffecten van box 3

Masterscriptie | Juni 2017

Ibrahim Ahmed
Elisabeth Beijnen
Roos Blaauwendraad
Daan Bolwerk
Jan Harm Broekman
Yasmin Enanaa
Mark Hoffman
Dana Horvath
Boy Kortooms
Mayke de Man

Masterscriptie Fiscaal Recht
Scriptiebegeleider: Wouter Nijssen

Voorwoord

Tien masterstudenten Fiscaal Recht aan de Universiteit van Amsterdam hebben onderzoek verricht naar de gedragseffecten ten aanzien van de vermogensrendementsheffing in box 3. Dit onderzoek is verricht onder begeleiding van mr. Wouter Nijssen. Bij dezen een bijzonder woord van dank aan Wouter Nijssen voor de goede begeleiding en zijn enthousiasme.

De studenten kregen gedurende het onderzoek ondersteuning voor de methodologie van student sociologie Roman Pankow. Hij wordt bedankt voor zijn hulp en steun bij dit onderzoek.

Voor de werving en selectie van de respondenten is onder andere samengewerkt met de Bond voor Belastingbetalers, de Vereniging van Effectenbezitters en Van Lanschot Bankiers. Zij worden bedankt voor het aandragen van de respondenten. Een bijzonder woord van dank aan Jurgen de Vries van de Bond van Belastingbetalers voor het tevens initiëren van het onderzoek.

De studenten hebben de resultaten van het onderzoek voorgedragen aan de Algemene Rekenkamer en het Ministerie van Financiën. Zij worden bedankt voor hun tijd en de interessante discussies.

Afsluitend worden alle respondenten bedankt voor hun medewerking. Hun interviews hebben geleid tot een mooi onderzoek en het sluitstuk van de studie.

Amsterdam, 30 juni 2017

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding	4
§ 1.1 Aanleiding van het onderzoek	4
§ 1.2 Probleemstelling en onderzoeksvraag	4
§ 1.3 Afbakening	4
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader	6
§ 2.1 De forfaitaire vermogensrendementsheffing tot 1 januari 2017	6
§ 2.1.1 Achtergrond van de wetswijziging per 2001	6
§ 2.1.2 Belastbaar inkomen uit sparen en beleggen	7
§ 2.1.3 Mogelijke gedragsreacties	8
§ 2.1.4 Kritiek op de forfaitaire vermogensrendementsheffing	9
§ 2.2 De forfaitaire vermogensrendementsheffing per 1 januari 2017	10
§ 2.2.1 Achtergrond van de wetswijziging	10
§ 2.2.2 Bepaling van het forfaitaire rendement vanaf 2017	11
§ 2.2.3 Mogelijke gedragsreacties	11
§ 2.2.4 Kritiek op de wetswijziging	12
§ 2.3 Voortgangsreportage heffing box 3 op basis van werkelijk rendement	12
§ 2.3.1 Variant A	12
§ 2.3.2 Variant B	13
§ 2.3.3 Variant C	13
§ 2.3.4 Toetsing aan de drie randvoorwaarden	14
§ 2.3.5 Huidige stand van zaken	15
Hoofdstuk 3: Methodologie	16
§ 3.1 Onderzoeksmethode	16
§ 3.2 Selectie van respondenten	16
§ 3.3 De interviews	16
§ 3.4 Vertrouwelijkheid en kanttekeningen	17
Hoofdstuk 4: Onderzoeksresultaten	19
§ 4.1 Vermogenscategorie € 25.000 - € 100.000	19
§ 4.1.1 Feiten over het vermogen	19
§ 4.1.2 Houding ten aanzien van belastingen	19
§ 4.1.3 Belastingmotieven	20
§ 4.1.4 Risicoaanvaarding	20
§ 4.1.5 Gewenste wetgeving	22
§ 4.2 Vermogenscategorie € 100.000 - € 200.000	23
§ 4.2.1 Feiten over het vermogen	23
§ 4.2.2 Houding ten aanzien van belastingen	24
§ 4.2.3 Belastingmotieven	24
§ 4.2.4 Risicoaanvaarding	25
§ 4.2.5 Gewenste wetgeving	27
§ 4.3 Vermogenscategorie € 200.000 - € 500.000	28
§ 4.3.1 Feiten over het vermogen	28
§ 4.3.2 Houding ten aanzien van belastingen	29
§ 4.3.3 Belastingmotieven	30
§ 4.3.4 Risicoaanvaarding	31
§ 4.3.5 Gewenste wetgeving	32
§ 4.4 Vermogenscategorie € 500.000 - € 1.000.000	33
§ 4.4.1 Feiten over het vermogen	33
§ 4.4.2 Houding ten aanzien van belastingen	34
§ 4.4.3 Belastingmotieven	35
§ 4.4.4 Risicoaanvaarding	36
§ 4.4.5 Gewenste wetgeving	37

§ 4.5 Vermogenscategorie > € 1.000.000	39
§ 4.5.1 Feiten over het vermogen	39
§ 4.5.2 Houding ten aanzien van belastingen	39
§ 4.5.3 Belastingmotieven	40
§ 4.5.4 Risicoaanvaarding	40
§ 4.5.5 Gewenste wetgeving	41
Hoofdstuk 5: Conclusie	43
§ 5.1 Vermogenssamenstelling	43
§ 5.2 Fiscale kennis	43
§ 5.3 Belastingmotieven	44
§ 5.4 Risicoaanvaarding	44
§ 5.5 Draagvlak vermogensrendementsheffing	45
§ 5.6 Gewenste wetgeving	45
Literatuurlijst	47
Bijlagen	

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

Sinds de invoering van de Wet inkomstenbelasting 2001 (hierna: Wet IB 2001)¹ wordt het belastbaar inkomen uit sparen en beleggen op forfaitaire wijze belast. De vermogensrendementsheffing in box 3 verving per 2001 de vermogensbelasting en de heffing over vermogensinkomsten. De vermogensrendementsheffing belast geen werkelijke, maar forfaitaire rendementen. Het voordeel uit sparen en beleggen was tot 2017 vastgesteld op 4% van de grondslag sparen en beleggen. Dit percentage is het *langjarig gemiddelde risicovrije* rendement dat een belastingplichtige geacht wordt te kunnen behalen op zijn box 3-vermogen.² In dit uitgangspunt ligt besloten dat het mogelijk is dat belastingplichtigen *tijdelijk* of ten aanzien van *bepaalde vermogensbestanddelen* een lager rendement behalen, maar ook dat belastingplichtigen dit rendement *risicovrij* zouden moeten kunnen behalen.

De afgelopen jaren is gebleken dat het voor veel belastingplichtigen niet mogelijk is om het tot 1 januari 2017 geldende forfaitaire rendement van 4% risicovrij te behalen. Vooral spaarders hebben dit percentage niet kunnen behalen. De onvrede onder spaarders nam verder toe nadat de rente op spaarrekeningen van Nederlandse banken sinds 2008 als gevolg van de kredietcrisis nog verder begon te dalen. Deze ontevredenheid heeft ertoe geleid dat de wetgever een onderzoek is gestart naar de mogelijkheid tot invoering van een heffing over het inkomen uit vermogen die beter aansluit bij de werkelijk behaalde rendementen. Per 2017 is een eerste stap genomen richting een heffing op basis van werkelijke rendementen door middel van een differentiatie van het forfaitaire rendement op sparen en beleggen.

1.2 Probleemstelling en onderzoeksvraag

Hoewel voor de toekomst wordt gezocht naar een alternatief heffingssysteem dat beter aansluit bij het werkelijke rendement, zijn belastingplichtigen voor de periode tot 1 januari 2017 gebonden aan het forfaitaire rendement van 4%. De vraag doet zich voor welke gedragseffecten de forfaitaire vermogensrendementsheffing met zich meebrengt wanneer het forfaitaire rendement niet wordt behaald. In het bijzonder behoeft nader onderzoek of belastingplichtigen in de periode tot 1 januari 2017 meer risico zijn gaan nemen met hun vermogen en of zij meer handelingen hebben verricht vanuit een belastingmotief. Dit leidt tot de volgende onderzoeksvraag:

“Welk effect heeft de forfaitaire vermogensrendementsheffing op het gedrag van spaarders en beleggers als het forfaitaire rendement hoger is dan het reële rendement?”

1.3. Afbakening

Dit onderzoek richt zich op de gedragseffecten van box 3-belastingplichtigen. Hieruit volgt dat de doelgroep voor dit onderzoek beperkt is tot belastingplichtigen die belastbaar inkomen in box 3 genieten. Hoewel de gevolgen van de lage spaarrente in combinatie met het forfaitaire rendement de aanleiding is geweest voor dit onderzoek, hebben wij ons niet beperkt tot de gedragseffecten van spaarders. De praktische reden hiervoor is dat veel belastingplichtigen een samengesteld box 3-vermogen hebben dat bovendien jaarlijks van samenstelling kan wijzigen. Omdat onderzoek is verricht door middel van diepte-interviews met belastingplichtigen, is de analyse beperkt tot de periode 2014-2017. De reden hiervoor is dat belastingplichtigen over deze periode meer gegevens bezitten en zich hierover meer kunnen herinneren. Dit rapport bevat dus geen conclusies ten aanzien van de gehele periode dat de vermogensrendementsheffing van kracht is maar alleen over de laatste jaren.

¹ Wet van 11 mei 2000, *Stb.* 2000, 215.

² *Kamerstukken II* 1998/99, 26 727, 3, p. 39.

Voor een nadere omschrijving van de werkwijze en de motivering hiervan wordt verwezen naar Hoofdstuk 3.

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

2.1 De forfaitaire vermogensrendementsheffing tot 1 januari 2017

2.1.1 Achtergrond van de wetwijziging per 2001

In 2001 is een groot aantal wijzigingen in de belastingwetgeving aangebracht. De vermogensbelasting op basis van de Wet op de Vermogensbelasting 1964 (hierna: Wet VB 1964)³ en de heffing over vermogensinkomsten op basis van de Wet op de Inkomstenbelasting 1964 (hierna: Wet IB 1964)⁴ zijn vervangen door de vermogensrendementsheffing op grond van de Wet IB 2001. De herziening van het belastingstelsel in 2001 met betrekking tot de belastingheffing over vermogen is een uitvloeisel van de bevindingen uit de nota 'Belastingen in de 21e eeuw: een verkenning' (hierna: Verkenning)⁵ en de daarop gebaseerde afspraken in het regeerakkoord.⁶

Onder de Wet IB 1964 waren er enkele knelpunten. Veel vermogen was naar het buitenland overgebracht en vermogensinkomsten konden niet adequaat in de heffing worden betrokken doordat particuliere vermogenswinsten onbelast waren.⁷ Er ontstond een vorm van belastingbesparing waarbij belastingplichtigen ernaar streefden om vermogensrendementen zo veel mogelijk in de vorm van onbelaste vermogenswinsten te genieten. De progressieve heffing over vermogensinkomsten op basis van de Wet IB 1964 kon worden ontlopen door te beleggen op basis van onbelaste vermogensgroei. Indien deze beleggingen werden gefinancierd met een lening, kon de financieringsrente bovendien doorgaans volledig worden afgetrokken. In de praktijk werd deze vorm van belastingbesparing eerder als verstandig dan als onacceptabel aangemerkt.⁸ Hierbij speelt een rol dat de progressieve heffing over vermogensinkomsten op basis van de Wet IB 1964 door belastingplichtigen als onredelijk zwaar werd ervaren.⁹ De reden dat het progressieve tarief voor vermogensinkomsten – met name spaarrente – als onredelijk zwaar werd ervaren was dat het gespaarde vermogen veelal voortkwam uit arbeidsinkomen en dit arbeidsinkomen reeds belast is geweest met loon- of inkomstenbelasting.¹⁰ Een andere reden was dat de effectieve belastingdruk in andere landen lager lag.¹¹

Om verdere uitholling van de belastinggrondslag tegen te gaan is bij de invoering van de Wet IB 2001 gekozen voor een forfaitaire vermogensrendementsheffing op brede grondslag. De overige alternatieven die in dit kader zijn onderzocht zijn een verdergaande subjectivering van de vermogensinkomsten, de introductie van een vermogenswinstbenadering en de invoering van een forfaitair rendement op smalle grondslag.¹² Een forfaitaire rendementsheffing op smalle grondslag houdt in dat het forfaitaire rendement slechts voor een beperkt aantal vermogensbestanddelen geldt.¹³ De voornaamste reden voor de keuze voor een forfaitaire vermogensrendementsheffing (op brede grondslag) was de eenvoud hiervan.¹⁴ Heffing naar werkelijke inkomsten zou te gecompliceerd zijn en juist tot een resultaat leiden dat in veel gevallen geen reële afspiegeling van de economische werkelijkheid zou vormen.¹⁵ Het doel van de Wet IB 2001 was dan ook om tot een meer

³ Wet van 16 december 1964, *Stb.* 1964, 520.

⁴ Wet van 16 december 1964, *Stb.* 1964, 519.

⁵ *Kamerstukken II* 1997/98, 25 810, 2.

⁶ *Kamerstukken II* 1997/98, 26 024, 10.

⁷ *Kamerstukken II* 1998/99, 26 727, 3, p. 3.

⁸ *Kamerstukken II* 1998/99, 26 727, 3, p. 6.

⁹ *Kamerstukken II* 1998/99, 26 727, 3, p. 6 en 35- 36.

¹⁰ *Kamerstukken II* 1997/98, 25 810, 2, p. 57 en 36.

¹¹ *Kamerstukken II* 1997/98, 25 810, 2, p. 57 en 36.

¹² *Kamerstukken II* 1998/99, 26 727, 3, p. 291.

¹³ *Kamerstukken II* 1997/98, 25 810, 2, p. 72.

¹⁴ *Kamerstukken II* 1998/99, 26 727, 3, p. 291-298 en 7, p. 225-232.

¹⁵ *Kamerstukken II* 1998/99, 26 727, 3, p. 37.

rechtvaardige heffing te komen.¹⁶ Deze doelstelling is door middel van een forfait vormgegeven. Naast het voorkomen van een verdergaande uitholling van de belastinggrondslag had de keuze voor een forfaitaire rendementsheffing ook tot doel om belastingplichtigen in staat te stellen een zuivere economische afweging te kunnen maken tussen rendement en risico doordat risicovolle overrendementen niet meer werden belast en om fiscale emigratie te verminderen.¹⁷

2.1.2 Belastbaar inkomen uit sparen en beleggen

Het systeem van de vermogensrendementsheffing per 2001 laat zich als volgt omschrijven. Het inkomen uit sparen en beleggen wordt belast in box 3. Dit inkomen bestaat uit het saldo van het voordeel uit sparen en beleggen minus de persoonsgebonden aftrek (art. 5.1 Wet IB 2001).¹⁸ Het voordeel uit sparen en beleggen was tot 2017 forfaitair vastgesteld op 4% van de grondslag sparen en beleggen. De grondslag sparen en beleggen is de rendementsgrondslag aan het begin van het kalenderjaar voor zover deze meer bedraagt dan het heffingvrije vermogen (art. 5.2 lid 1 Wet IB 2001). De rendementsgrondslag wordt gesteld op de waarde van de bezittingen verminderd met de waarde van de schulden (art. 5.3 lid 1 Wet IB 2001). De bezittingen kunnen grofweg worden onderverdeeld in de volgende categorieën: bank- en spaartegoeden, aandelen en obligaties, onroerende zaken en overige vorderingen en bezittingen (art. 5.3 lid 2 en 3 Wet IB 2001). Er bestaan ook vermogensbestanddelen die zijn vrijgesteld van heffing en daarmee buiten de rendementsgrondslag vallen.¹⁹ Bovendien vallen bepaalde vermogensbestanddelen, als gevolg van de rangorderegeling, buiten de reikwijdte van box 3 (art. 2.14 Wet IB 2001). Een voorbeeld hiervan is de eigen woning (art. 3.111 Wet IB 2001).

Anders dan onder de Wet IB 1964 zijn onder het forfaitaire rendement aftrekbare kosten en financieringsrenten niet aftrekbaar. Dit houdt verband met het karakter van een forfaitaire rendementsheffing: bij de bepaling van de hoogte van het forfait is reeds rekening gehouden met deze kosten.

Tot 2017 werd het voordeel uit sparen en beleggen voor alle categorieën van vermogen gesteld op 4%. Dit is het langjarig gemiddelde risicovrije rendement dat een belastingplichtige geacht wordt te kunnen behalen op zijn box 3-vermogen.²⁰ Dit forfaitaire voordeel werd belast tegen een tarief van 30% (art. 2.13 Wet IB 2001). De heffing van box 3 tot 2017 is daardoor in economische zin vergelijkbaar met een vermogensbelasting van 1,2%, voor zover het vermogen uitkomt boven het heffingvrije bedrag.

Er is bewust voor gekozen om de hoogte van het forfaitaire rendement op een zodanig niveau vast te stellen dat iedereen in staat is om, zeker indien dit over een wat langere periode wordt gezien, dit rendement zonder risico te kunnen behalen.²¹ Box 3 werd in de eerste jaren dan ook betiteld als de 'pretbox', omdat het feitelijke rendement destijds vrijwel altijd hoger uitviel dan het veronderstelde, fictieve rendement. In dit kader past ook de inmiddels welbekende uitspraak van voormalig minister van Financiën Gerrit Zalm: *"Elke sukkel haalt meer dan vier procent rendement. Wie dat niet lukt, kan bij mij staatsobligaties*

¹⁶ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, 3, p. 4.

¹⁷ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, 3, p. 291-298 en 7, p. 225-232.

¹⁸ De persoonsgebonden aftrek kan het voordeel uit sparen en beleggen niet verder doen verminderen dan nihil en wordt alleen in aanmerking genomen voor zover de persoonsgebonden aftrek het inkomen uit werk en woning niet vermindert (art. 6.2 lid 2 Wet IB 2001).

¹⁹ Deze vrijstellingen zijn opgenomen in art. 5.7 t/m art. 5.16 Wet IB 2001.

²⁰ Kamerstukken II 1999/2000, 26 727 en 26 728, 8. Deze definitie heeft staatssecretaris Weekers wederom aangehaald bij de beantwoording van Kamervragen van Kamerlid Bashir (SP) in oktober 2013, ingezonden op 15 maart 2013 onder nummer 2013Z05235. Weekers gaf toen aan niet van plan te zijn het forfaitaire rendement al dan niet tijdelijk te verlagen vanwege de ontstane wanverhouding tussen het werkelijke rendement en het forfaitaire rendement.

²¹ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, 3, p. 39.

krijgen, met een procent of zes.”²² Hoewel een rendement van 4% zonder risico kon worden behaald met bijvoorbeeld staatsobligaties,²³ bedroeg het rendement op spaarrekeningen ten tijde van de invoering van de Wet IB 2001 reeds minder dan 4%.²⁴ Bij de invoering van de Wet IB 2001 was het dus al mogelijk dat er minder rendement werd behaald dan het forfaitaire voordeel van 4%.²⁵ Met eventuele lagere rendementen werd echter bewust geen rekening gehouden omdat hiertegenover stond dat additioneel rendement dat samenhangt met het nemen van meer risico binnen de forfaitaire rendementsheffing als zodanig ook niet wordt belast.²⁶ De fiscus deelt dus niet in risicovolle ‘overrendementen’ noch in het corresponderende risico van vermogensverlies. Dat tevens sprake kon zijn van meerjarige ‘onderrendementen’ ten aanzien van (risicoloze) spaarrekeningen werd niet voorzien.

2.1.3 Mogelijke gedragsreacties

Bij de invoering van de Wet IB 2001 is tevens aandacht besteed aan de mogelijke gedragseffecten van een heffingssysteem op basis van een forfaitair rendement. Zo blijkt uit de Verkenning dat een consequentie daarvan zou kunnen zijn dat belastingplichtigen zich door de forfaitaire rendementsheffing meer bewust worden van het daadwerkelijk behaalde rendement. Dit zou tot gevolg kunnen hebben dat belastingplichtigen eerder geneigd zijn om hun vermogen risicovoller te investeren teneinde tenminste het forfaitaire rendement te kunnen behalen of overtreffen.²⁷ Omdat extra rendement belastingvrij kan worden genoten (afgezien van het feit dat hierdoor de grondslag voor de forfaitaire vermogensrendementsheffing voor het volgende jaar wordt verhoogd) werd daarnaast als mogelijk gedragseffect verwacht dat bij financiering van bedrijven de voorkeursverhouding tussen financiering met eigen vermogen en financiering met vreemd vermogen zou wijzigen.²⁸

In het algemeen werd door de invoering van een vermogensrendementsheffing in combinatie met de boxenstructuur ontwijking van belasting verwacht vanwege de tariefdifferentiatie en grondslagdifferentiatie tussen box 1, box 2 en box 3.²⁹ Om belastingontwijking te voorkomen zijn bij de invoering van de Wet IB 2001 al enkele maatregelen genomen, zoals het onderbrengen van vermogensbestanddelen die door de belastingplichtige aan de IB-onderneming van diens partner ter beschikking zijn gesteld in box 1 in plaats van box 3 (tbs-regeling).³⁰ Daarnaast werd gesignaleerd dat de voor de heffingsgrondslag in aanmerking te nemen peildatum zou kunnen aanzetten tot het schuiven met vermogensbestanddelen naar andere boxen of naar fiscaal gefacilieerde bestanddelen rond de peildatum.³¹ Het rond de peildatum onderbrengen van vermogen ‘in de oude sok’ werd niet als ontwijkingmogelijkheid aangemerkt omdat ‘de oude sok’ eveneens tot de heffingsgrondslag wordt gerekend.³² Dit standpunt veronderstelt dat belastingplichtigen contant geld bij de belastingaangifte aangeven.

Hoewel bij de herziening van het belastingstelsel in 2001 in overweging is genomen dat het rendement op spaarrekeningen ten tijde van de invoering van de Wet IB 2001 reeds minder dan 4% bedroeg,³³ achtte de regering het niet waarschijnlijk dat belastingplichtigen die op hun spaarrekening *tijdelijk* een lager rendement behaalden dan het forfaitaire rendement van

²² De Witt Wijnen, NRC 17 februari 2016.

²³ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, 7, p. 264.

²⁴ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, 7, p. 262.

²⁵ Goudswaard & Caminada, WFR 1998/133, par. 3.3.

²⁶ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, 7, p. 264.

²⁷ Kamerstukken II 1997/98, 25 810, 2, p. 70.

²⁸ Kamerstukken II 1997/98, 25 810, 2, p. 70. Aldus ook Bovenberg, WFR 1998/345, par. 1.1.1.2.

²⁹ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, 3, p. 44 44 en Essers, WFR 1999/1463. Zie ook Bos & Vording WFR 1998/623, par. 5.

³⁰ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 44.

³¹ Bovenberg, WFR 1998/345, par. 2.5.

³² Kamerstukken II 1998/99, 26 727, 7, p. 73-74.

³³ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, 7, p. 262.

4%, hun spaarvermogen op grote schaal zouden omzetten in meer risicovolle beleggingsvormen.³⁴

2.1.4 Kritiek op de forfaitaire vermogensrendementsheffing

Sinds de invoering van de forfaitaire vermogensrendementsheffing per 1 januari 2001 is de kritiek op de hoogte van het forfaitaire rendement toegenomen. Critici merkten op dat spaarders die voorheen geen of weinig vermogensbelasting betaalden en niet participeerden in belastingverminderende constructies, meebetalen aan de prijs van de forfaitaire vermogensrendementsheffing omdat zij met de rente op spaarrekeningen het fictieve rendement niet halen.³⁵ Bovendien lieten de beurskoersen vanaf 2001 een sterke daling zien.³⁶ Vanaf 2005 was niet alleen het feitelijke rendement op spaarrekeningen (1,6% in 2005) lager dan het forfaitaire rendement, maar ook de rente op staatsobligaties (3,25% in 2005), terwijl de hoogte van het forfaitaire rendement juist werd gerechtvaardigd doordat spaarders de mogelijkheid hadden om middels staatsobligaties het forfaitaire rendement te behalen.³⁷ Nadat ook de rente op spaarrekeningen van Nederlandse banken sinds 2008 fors begon te dalen, nam de onvrede verder toe. De vraag rees of heffing middels een forfaitair rendement nog steeds in overeenstemming is met de indertijd gevolgde aannames. Is een fictief rendement van 4% wel passend bij de maatschappelijke werkelijkheid, nu door de aanhoudend lage rente dit percentage door vele spaarders niet meer wordt behaald?

Volgens A-G Niessen was het fictieve rendement van 4% niet langer in overeenstemming met de economische werkelijkheid.³⁸ Hij noemde de vermogensrendementsheffing dan ook 'onhoudbaar' en meent dat het systeem van het fictieve rendement een uitvloeisel is van de jaren '90 van de vorige eeuw en derhalve niet meer aansluit bij de huidige economische ontwikkelingen.³⁹ De Hoge Raad heeft zich terughoudend opgesteld en oordeelde dat – gelet op de ruime beoordelingsmarge van de wetgever – de forfaitaire vermogensrendementsheffing van box 3 (in belastingjaar 2011, met betrekking tot een heffingsgrondslag die grotendeels bestond uit onroerende zaken) geen inbreuk vormt op het recht op ongestoord genot van eigendom als bedoeld in art. 1 EP EVRM.⁴⁰ Het feit dat het rendement van *bepaalde* bezittingen (in dit geval een onroerende zaak) die tot de rendementsgrondslag in box 3 worden gerekend structureel lager is dan 4% doet hier niets aan af.⁴¹ Hiermee lijkt de Hoge Raad de verantwoordelijkheid voor aanpassing van de wetgeving bij de wetgever te willen leggen.⁴² Inbreuk op art. 1 EP EVRM is tot op heden dus (nog) niet erkend.⁴³ Wel overweegt de Hoge Raad dat er eventueel strijd met art. 1 EP EVRM kan ontstaan indien zou komen vast te staan dat het destijds door de wetgever voor een lange reeks van jaren veronderstelde rendement van vier percent voor particuliere beleggers niet meer haalbaar is en belastingplichtigen, mede gelet op het toepasselijke tarief, zouden worden geconfronteerd met een buitensporig zware last.⁴⁴ In dat geval mag van de wetgever worden verlangd dat hij de regeling aanpast teneinde de beoogde benadering van de werkelijkheid te herstellen.

³⁴ *Kamerstukken II* 1998/99, 26 727, 7, p. 121.

³⁵ Van der Geld, *WFR* 2006/302 par. 3.1 en Van den Heuvel, Lubbers, Vording en Ydema 2006, par. 3.3.

³⁶ Arends, *Cursus Belastingrecht*, IB.5.1.2.C (oud). Zie ook Brandsma, *WFR* 2002/141.

³⁷ *Kamerstukken II* 2006/07, 30 375, 2, p. 67.

³⁸ A-G HR 16 februari 2016, nr. 14/05020, ECLI:NL:PHR:2016:41. In een reactie op de conclusie van advocaat-generaal Niessen laat het Ministerie van Financiën weten zich niet te kunnen vinden in het standpunt van de advocaat-generaal, Brief van 17 februari 2016, nr. DGB 2016-568.

³⁹ A-G HR 16 februari 2016, nr. 14/05020, ECLI:NL:PHR:2016:41, r.o. 5.14-5.17 en 10.38.

⁴⁰ HR 10 juni 2016, nr. 14/05020, ECLI:NL:HR:2016:1129.

⁴¹ HR 10 juni 2016, nr. 14/05020, ECLI:NL:HR:2016:1129, r.o. 2.5.2.

⁴² Kavelaars, *WFR* 2016/131.

⁴³ HR 28 oktober 2011, nr. 10/03727, BNB 2011/297. Dit is vrij recent bevestigd in: HR 10 juni 2016, nr. 14/05020, *V-N* 2016/ 31.12.

⁴⁴ HR 10 juni 2016, nr. 14/05020, ECLI:NL:HR:2016:1129, r.o. 2.4.1.3.

Diverse bewindslieden hebben er echter lange tijd weinig twijfel over laten bestaan dat zij de forfaitaire vermogensrendementsheffing zoals deze tot 1 januari 2017 gold en het daarbij behorende percentage van 4% ongewijzigd wilden laten.⁴⁵

De op 17 februari 2012 ingestelde Commissie-Van Dijkhuizen⁴⁶ heeft over het onderwerp van de vermogensrendementsheffing een rapport gepubliceerd: “Naar een activerender belastingstelsel”.⁴⁷ Volgens de Commissie-Van Dijkhuizen staat de rechtvaardiging voor de vermogensrendementsheffing nog steeds overeind.⁴⁸ Ten eerste omdat het werkelijk rendement haast onmogelijk te bepalen is. Daarnaast ook omdat het tot uitgangspunt nemen van een langjarig gemiddelde de belastingplichtige behoedt voor eventuele plotselinge fluctuaties in de waarde van zijn vermogen. Wel heeft de Commissie-Van Dijkhuizen geconstateerd dat het werkelijke rendement sinds de invoering van de Wet IB 2001 in aanzienlijke mate is achtergebleven bij het tot 1 januari 2017 geldende forfaitaire rendement van 4%.⁴⁹

2.2 De forfaitaire vermogensrendementsheffing per 1 januari 2017

2.2.1 Achtergrond van de wetwijziging

Om toch aan het gevoel van onvrede onder de belastingbetalers tegemoet te komen heeft Staatssecretaris Wiebes in 2014 aangekondigd een onderzoek te starten naar alternatieven voor de bestaande vermogensrendementsheffing. In het onderzoek zou niet alleen worden gekeken naar oplossingen binnen de huidige forfaitaire heffingssystematiek maar ook naar een heffing op basis van het werkelijk behaalde rendement.⁵⁰ De resultaten van dit onderzoek zijn gepresenteerd in het Belastingplan 2016.⁵¹

Het kabinet concludeert in de memorie van toelichting van het Belastingplan 2016 dat een belastingheffing over het werkelijk behaalde rendement uit sparen en beleggen nu en in de nabije toekomst niet uitvoerbaar is. Hoewel een dusdanige heffing door velen als de meest eerlijke en natuurlijke manier wordt beschouwd, is een dergelijke belasting volgens het kabinet complex en zou ingrijpende waarborgen en een uitvoerige informatie-infrastructuur vergen om ontwijkingsmogelijkheden te beheersen.⁵² Bovendien zou een heffing op basis van het werkelijk behaalde rendement de verdere digitalisering van het aangifteproces en de uitrol van de vooringevulde aangifte niet ten goede komen, met administratieve lasten, complexiteit voor de belastingbetaler en mogelijke fouten in het proces tot gevolg.⁵³ Ervaring in andere landen zou leren dat belastingheffing over het werkelijk behaalde rendement uit sparen en beleggen gepaard gaat met ingewikkelde wetgeving, hoge uitvoeringslasten en administratieve lasten en veelal een toename van jurisprudentie en juridische procedures.⁵⁴

Dientengevolge heeft de wetgever gekozen voor een differentiatie van het forfaitaire rendement op sparen en beleggen. De eenvoud van het forfaitaire systeem zou hiermee behouden blijven, terwijl beter wordt aangesloten bij de in de voorafgaande jaren door de belastingbetalers gemiddeld behaalde rendementen. Toch sluit de wetgever niet uit dat toekomstige ontwikkelingen op het gebied van informatie-uitwisselingen en

⁴⁵ Besluit van 30 mei 2013, nr. DB/2013/151 U, V-N 2013/28.12; Persbericht Ministerie van Financiën van 23 september 2002, nr. 2002/225, V-N 2002/48.17; *Kamerstukken II 2006/07*, 30 375, 2, p. 14, V-N 2005/60.2.

⁴⁶ Officieel ‘Commissie inkomstenbelasting en toeslagen’ genoemd.

⁴⁷ Commissie inkomstenbelasting en toeslagen, rapport van 17 juni 2013.

⁴⁸ Commissie inkomstenbelasting en toeslagen, rapport van 17 juni 2013, p. 61-62.

⁴⁹ Commissie inkomstenbelasting en toeslagen, rapport van 17 juni 2013, p. 7 en 15.

⁵⁰ Brief van 17 oktober 2014, nr. DB/2014/371U, V-N 2014/55.

⁵¹ *Kamerstukken II 2015/16*, 34 302, 1-3.

⁵² *Kamerstukken II 2015/16*, 34 302, 3, p. 9.

⁵³ *Kamerstukken II 2015/16*, 34 302, 3, p. 9.

⁵⁴ *Kamerstukken II 2015/16*, 34 302, 3, p. 9.

informatiesystemen een heffing over het werkelijke rendement op den duur wel mogelijk zouden kunnen maken.⁵⁵

2.2.2 Bepaling van het forfaitaire rendement vanaf 2017

Met ingang van 1 januari 2017 is de forfaitaire rendementsheffing van box 3 herzien. Het forfaitaire rendement is voortaan gebaseerd op de gemiddelde verdeling van het box 3-vermogen over spaargeld en beleggingen (de zogenoemde “vermogensmix”). Beide componenten kennen hierbij een rendement dat is afgestemd op in het verleden in de markt gerealiseerde winsten. Voor het rendement op spaargeld is gekozen voor een jaarlijkse aanpassing waarbij uit wordt gegaan van een vijfjarig voortschrijdend gemiddelde.⁵⁶ Voor beleggingen (aandelen, obligaties en onroerende zaken) wordt het forfait jaarlijks herijkt aan de hand van langjarige gemiddelden.⁵⁷

De herziening omvat tevens de invoering van een drie-schijvensysteem. Elk van deze drie schijven kent een eigen vermogensmix waarbij het spaardeel afneemt naarmate het vermogen toeneemt. Het onderstaande schema toont de schijven met de bijbehorende rendementen over de rendementsklassen (art. 5.2 Wet IB 2001)⁵⁸:

Schijf	Box 3-vermogen	Heffingvrij vermogen	Spaardeel (1,63%)	Beleggingsdeel (5,39%)	Forfaitair rendement
1	€0 - €100.000	€25.000	67%	33%	2,87%
2	€100.00 - €1.000.000		21%	79%	4,60%
3	> €1.000.000		0%	100%	5,39%

Aldus vindt er geen differentiatie plaats naar de vermogenstitels die een belastingplichtige daadwerkelijk bezit (geen individuele vermogensmix), maar naar een gemiddelde forfaitaire vermogensverdeling over sparen en beleggen. Deze gemiddelde vermogensmix is gebaseerd op de belastingaangiften over 2012 en wordt periodiek geëvalueerd.⁵⁹

Bij de herziening heeft de wetgever gekozen voor een handhaving van het vlakke tarief van 30% belasting, ongeacht de vermogenstitel of de omvang van het vermogen. Het heffingvrije vermogen is daarentegen wel aangepast. Dit vermogen is met ingang van 2017 verhoogd naar €25.000 per persoon (art. 5.5 Wet IB 2001).⁶⁰

2.2.3 Mogelijke gedragsreacties

De wetwijziging die met ingang van 1 januari 2017 in werking is getreden confronteert belastingplichtigen met een box 3-vermogen van meer dan €100.000 met een hogere effectieve belastingdruk. Ligthart is dan ook van mening dat bij laag renderend vermogen – nog sneller dan voorheen – zal worden gekozen voor het oprichten van een spaar-BV. Hierbij zal het laag renderende vermogen zich afwisselend bevinden in box 2 en 3 (het zogenoemde “boxhoppen”).⁶¹ Stevens stelt dat de hoge belastingdruk op laag renderende beleggingen er mogelijk ook toe kan leiden dat belastingplichtigen deze beleggingen voortaan zullen gaan aanhouden via een vrijgestelde beleggingsinstelling of een in het buitenland gevestigde vennootschap.⁶² Leeuw sluit zich aan bij Ligthart en Stevens. Bovendien voorziet hij een toename van schenkingen. De invoering van de progressieve

⁵⁵ Kamerstukken II 2015/16, 34 302, 3, p. 10.

⁵⁶ Kamerstukken II 2015/16, 34 302, 1, p. 14.

⁵⁷ Kamerstukken II 2015/16, 34 302, 1, p. 15.

⁵⁸ Kamerstukken II 2015/16, 34 302, 1, p. 16.

⁵⁹ Kamerstukken II 2015/16, 34 302, 3, p. 13.

⁶⁰ Kamerstukken II 2015/16, 34 302, 3, p. 10.

⁶¹ Ligthart, *Vp-bulletin* 2015/49, onderdeel 1 en 3.

⁶² Stevens, *WFR* 2015/1172, p. 6-7.

heffing van box 3-vermogen maakt het overhevelen van vermogen extra voordelig voor belastingplichtigen doordat zowel erfbelasting als inkomstenbelasting kan worden bespaard.⁶³

2.2.4 Kritiek op de wetswijziging

In de literatuur is veel kritiek geuit op de invoering van de nieuwe forfaitaire vermogensrendementsheffing. Zo vraagt Bavinck zich af waarom het forfaitaire rendement op spaargelden is ingeschat op basis van de jaren 2011-2015 terwijl op een eenvoudige wijze het in 2017 te verwachten rendement op het spaargeld had kunnen worden bepaald, wat beduidend lager is dan 1,63%.⁶⁴ Bovendien is de Bavinck van mening dat het rendement op aandelen zeer optimistisch is berekend. Voor de bepaling van dit percentage is de MSCI-index over de periode 1984-2015 gehanteerd. Het rendement op aandelen zou aanzienlijk lager zijn geweest wanneer de referentieperiode 2000-2015 zou zijn geweest.⁶⁵ Bavinck veronderstelt dat deze discrepanties nodig moeten zijn geweest om de wijzigingen budgettair-neutraal te laten verlopen.⁶⁶

Romyn uit eveneens kritiek op de vastgestelde forfaitaire rendementen. Met de wetswijziging werd beoogt het rendement te belasten dat iedereen zonder veel risico en na inflatie zou moeten kunnen halen, waarbij is vastgesteld dat 4% te hoog gegrepen is. Het is volgens de auteur dan ook zeer merkwaardig dat de wetgever met het nieuwe stelsel, dat nog hogere percentages kent, claimt meer aansluiting te hebben gezocht bij werkelijk behaalde rendementen.⁶⁷

2.3 Voortgangsrapportage heffing box 3 op basis van werkelijk rendement

Tijdens de parlementaire behandeling van het wetsvoorstel dat met 1 januari 2017 in werking is getreden heeft de Tweede Kamer bij motie gevraagd om uiterste inspanningen van het kabinet om het werkelijke rendement op vermogen te belasten.⁶⁸ Hoewel de box 3-heffing zoals die vanaf 2017 geldt een stap in die richting had moeten zijn, zijn er nog steeds aanzienlijke verschillen tussen het forfaitaire rendement en de feitelijke rendementen van belastingbetalers.⁶⁹ Als reactie hierop heeft het kabinet beloofd om serieus onderzoek te doen, zonder de Belastingdienst nieuwe, onhaalbare doelen op te willen leggen.⁷⁰

In de voortgangsrapportage heeft het kabinet een drietal alternatieve heffingssystemen opgesteld. Voor de vermogensbestanddelen waarvan het werkelijke rendement wordt belast zijn twee systemen aangedragen, namelijk de vermogensaanwasbelasting (variant A) en de vermogenswinstbelasting (variant B). Deze alternatieven zijn overigens niet nieuw, in de nota naar aanleiding van het verslag van de Wet inkomstenbelasting 2001 is reeds hierop ingegaan.⁷¹ Het derde voorgestelde alternatief is een variant waarbij het rendement voor elke vermogenstitel over een belastingjaar achteraf forfaitair wordt vastgesteld (variant C). Navolgend zullen deze varianten uiteen worden gezet.

2.3.1 Variant A

De eerste mogelijkheid voor een heffing over het werkelijk behaalde rendement is een vermogensaanwasbelasting. Uitgangspunt van een vermogensaanwasbelasting is dat zowel de gerealiseerde als de niet-gerealiseerde vermogensmutaties jaarlijks worden belast. Dit

⁶³ Leeuw, *VFP* 2015/102, p. 9.

⁶⁴ Bavinck, *WFR* 2017/33, p. 7.

⁶⁵ Bavinck, *WFR* 2017/33, p. 8.

⁶⁶ Bavinck, *WFR* 2017/33, p. 7-8.

⁶⁷ Romyn, *WFR* 2015/1528, p. 1.

⁶⁸ *Kamerstukken II* 2015/16, 34 302, 97.

⁶⁹ *Kamerstukken II* 2016/17, 34 552, 6, p. 1.

⁷⁰ *Kamerstukken II* 2015/16, 34 302, 97.

⁷¹ *Kamerstukken II* 1999/00, 26 727, 7, par. 6.2.1.3.

betekent dat er ook belasting wordt geheven over de waardeestijging van een vermogensbestanddeel dat niet is verkocht. Een voordeel van deze wijze van heffing is dat er wordt voorkomen dat belastingheffing langdurig kan worden uitgesteld. Een nadeel is dat er door de heffing over niet-gerealiseerde waardeestijgingen liquiditeitsproblemen kunnen ontstaan bij belastingplichtigen.⁷² Deze complicerende factor is reeds onderkend bij de invoering van de Wet inkomstenbelasting 2001.⁷³ Om de liquiditeitsproblematiek te ondervangen zullen voor de praktische uitwerking van de vermogensaanwasbelasting uitstel- of compensatieregelingen vereist zijn.⁷⁴ Een nadeel hiervan is dat dergelijke regelingen een aanzienlijke administratieve last teweeg brengen.⁷⁵

Volgens de staatssecretaris zou deze variant uitvoerbaar zijn voor alle vermogensbestanddelen waarover voldoende informatie beschikbaar is. Hierbij wordt gedoeld op bank- en spaartegoeden, overige vorderingen, aandelen, obligaties en derivaten.⁷⁶ Heffing op grond van het werkelijke rendement zou daarentegen niet mogelijk zijn voor onroerende zaken. De Belastingdienst beschikt volgens de staatssecretaris over onvoldoende gegevens ten aanzien van de huuropbrengsten en de onderhoudslasten van onroerende zaken waardoor een zware administratieve last aan de belastingplichtigen zou worden opgelegd. Het belastbaar inkomen voor deze vermogensbestanddelen zou daarom vooralsnog forfaitair moeten worden bepaald.⁷⁷

2.3.2 Variant B

De tweede aangedragen variant voor een heffing over het werkelijk behaalde rendement is een vermogenswinstbelasting. Bij een vermogenswinstbelasting worden slechts de gerealiseerde waardeestijgingen belast. Hierdoor is er in het algemeen liquiditeit ten tijde van de heffing. Een groot nadeel is echter dat belastingheffing bij een vermogenswinstbelasting kan worden uitgesteld (het zogenoemde "*lock-in effect*"). Dit kan enerzijds door het uitstellen van het vervreemden van een vermogensbestanddeel en anderzijds door het omzetten van vermogenstitels met reguliere inkomsten in vermogenstitels die alleen een waardemutatie genereren.⁷⁸

Variant B kent hetzelfde onderscheid als variant A tussen vermogensbestanddelen die op basis van het werkelijke rendement worden belast en vermogensbestanddelen die op basis van een forfaitair rendement worden belast. Onder beide systemen zal eveneens het heffingvrije vermogen worden omgezet in een heffingvrije voet voor de werkelijke inkomsten uit vermogen.⁷⁹ Een belangrijk verschil is echter dat na de invoering van een vermogenswinstbelasting nauwelijks een weg terug is. Immers, vanaf het moment van de invoering ontstaat er in de loop van de jaren een groeiende latente belastingclaim op nog niet gerealiseerde winsten.⁸⁰

2.3.3 Variant C

Bij de laatste voorgestelde variant wordt het rendement voor elk vermogensbestanddeel over een belastingjaar achteraf forfaitair wordt vastgesteld. Het vermogen van de belastingbetaler wordt aan het begin van het jaar toegerekend aan de bestanddelen spaargeld, aandelen, obligaties, onroerende zaken en overig. Na afloop van het jaar wordt voor ieder van die categorieën vermogensbestanddelen een forfaitair gemiddeld (macro) rendement vastgesteld. Deze rendementen worden vervolgens op de waarde van de bestanddelen

⁷² Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 6, bijlage 783311, p. 15.

⁷³ Kamerstukken II 1999/00, 26 727, 7, par. 6.2.1.3.

⁷⁴ Arends, *Cursus Belastingrecht*, IB.5.0.5.C.b, p. 1.

⁷⁵ Vording, *WFR* 2016/191, p. 9.

⁷⁶ Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 6, p. 4.

⁷⁷ Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 6, p. 3 en 4.

⁷⁸ Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 6, bijlage 783311, p. 14.

⁷⁹ Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 6, p. 4.

⁸⁰ Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 6, bijlage 783311, p. 14.

toegepast. Op deze manier wordt ontwijking op de peildatum – door te schuiven in de vermogensmix – minder voorspelbaar en daardoor minder aantrekkelijk.⁸¹ Ook in deze variant wordt het heffingvrije vermogen omgezet in een heffingvrije voet voor de forfaitaire inkomsten uit vermogen.⁸²

2.3.4 Toetsing aan de drie randvoorwaarden

Bij het onderzoek naar een belastingheffing op basis van het werkelijk behaalde rendement hanteert het kabinet drie randvoorwaarden: (i) het nieuwe stelsel moet beter aansluiten bij het gevoel van rechtvaardigheid van de belastingbetaler, (ii) het nieuwe stelsel moet goed uitvoerbaar zijn en (iii) het nieuwe stelsel moet voldoende robuust zijn tegen ontwijking.⁸³ De drie voorgestelde varianten dienen aldus aan deze voorwaarden te worden getoetst.

Rechtvaardigheid

De eerste randvoorwaarde ziet op de rechtvaardigheid van het nieuwe stelsel. Het nieuwe stelsel zou beter moeten aansluiten bij het gevoel van rechtvaardigheid van de belastingbetaler. Het belaste rendement moet een betere weerspiegeling zijn van het werkelijke rendement.⁸⁴

Varianten A en B gaan uit van een heffing over het werkelijk behaalde rendement voor alle vermogensbestanddelen waarover voldoende informatie beschikbaar is. Deze varianten zijn derhalve een betere weerspiegeling van het werkelijke rendement dan de forfaitaire vermogensrendementsheffing van variant C. Door de invoering van variant A of B zou beter worden aangesloten bij het gevoel van rechtvaardigheid van de belastingbetaler.

Uitvoerbaarheid

De tweede randvoorwaarde vereist van het nieuwe stelsel dat het goed uitvoerbaar is. Het zou de vooringevulde aangifte op het huidige niveau moeten houden of verbeteren. Het is daarbij niet de bedoeling dat belastingbetalers worden geconfronteerd met uitgebreide formulieren om aangifte te doen of het moeten bijhouden van een uitgebreide administratie.⁸⁵

Varianten A en B leveren de nodige problemen ten aanzien van de uitvoerbaarheid. Om variant A of B te verwezenlijken is volgens de staatssecretaris een ruime implementatietijd nodig. Voordat het voorstel kan worden behandeld in het parlement zal anderhalf jaar nodig zijn om de wetgeving voor te bereiden. Wanneer het voorstel eenmaal wordt gepubliceerd in het Staatsblad zullen vervolgens de banken, vermogensbeheerders, vastgoedfondsen en de Belastingdienst 24 maanden nodig hebben voor de implementatie daarvan. Dit komt doordat de gegevensaanlevering sterk moet worden uitgebreid en de termijn voor het aanleveren van gegevens moet worden verkort van veertien maanden tot één maand. Het uitwerken en opzetten van deze gegevensstroom zal een aanzienlijke inspanning vereisen.⁸⁶ Er zal onderzocht moeten worden of dit realiseerbaar is. Bovendien moeten er afspraken worden gemaakt over een uniforme manier van rapporteren.⁸⁷

Variant C lijkt daarentegen voor de uitvoering niet veel lastiger dan het systeem dat met ingang van 1 januari 2017 in werking is getreden. De waarde van de verschillende vermogensbestanddelen worden ook al in het huidige systeem aan de Belastingdienst geleverd. Wel is het van belang om helder te definiëren welke bestanddelen in welke categorie vallen. Omdat er per vermogensbestanddeel een ander forfaitair rendement moet worden berekend zal de berekening van het belastbaar inkomen iets ingewikkelder worden.

⁸¹ Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 6, bijlage 783311, p. 51.

⁸² Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 6, p. 5.

⁸³ Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 6, bijlage 783311, p. 5.

⁸⁴ Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 6, bijlage 783311, p. 5.

⁸⁵ Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 6, bijlage 783311, p. 5.

⁸⁶ Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 6, p. 5.

⁸⁷ Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 6, bijlage 783311, p. 51.

In de voortgangsrapportage wordt gesteld dat de aanpassing van de vaststellingssystematiek van de parameters nog nader onderzoek vergt en een initiële implementatie-inspanning.⁸⁸

Ontwijkingsmogelijkheden

De derde en tevens laatste randvoorwaarde verlangt van het nieuwe stelsel dat het voldoende robuust is tegen ontwijking. Eén van de redenen voor de invoering van het forfaitaire stelsel was het tegengaan van grondslaguitholling. Deze uitholling moet niet terugkeren met de invoering van een nieuw stelsel.⁸⁹

Variante A scoort het best op het gebied van robuustheid. In de voortgangsrapportage wordt geschreven: *“Als voor heel box 3 gekozen wordt voor een systeem van vermogensaanwasbelasting is er binnen box 3 geen mogelijkheid tot arbitrage tussen vermogenstitels of belastinguitstel. In box 2 blijft de mogelijkheid tot uitstel van belastingbetaling bestaan, zodat het verschil tussen box 2 en box 3 groter blijft dan bij een vermogenswinstbelasting”*.⁹⁰

Varianten B en C zijn minder robuust. Bij variant B is dit gelegen in de lock-in effecten. Belastingheffing kan bij een vermogenswinstbelasting worden uitgesteld. Per saldo nemen hierdoor de ontwijkingsmogelijkheden waarschijnlijk toe.⁹¹ Variante C is het meest verstoring. Hoewel onder deze variant het schuiven met vermogensbestanddelen rond de peildatum onzeker en lastiger zou moeten worden, is het echter niet uit te sluiten dat een bepaalde strategie – zoals het omzetten van aandelen in spaartegoeden rond de peildatum – voor belastingplichtigen vaak voordelig zal zijn. Dit is het geval indien de spaarrente lager is dan de beursindex inclusief herbelegde dividenden. Het is aldus te verwachten dat van deze mogelijkheid gebruik zal worden gemaakt bij de huidige lage rentestanden.⁹²

2.3.5 Huidige stand van zaken

Volgens het kabinet is nader onderzoek vereist om tot een eendoordeel te kunnen komen.⁹³ Dientengevolge heeft Staatssecretaris Wiebes op 9 juni 2017 een rapportage naar de Eerste en Tweede Kamer gestuurd met extra informatie over de heffing in box 3. Deze informatie kan in aanvulling op de voortgangsrapportage behulpzaam zijn bij het maken van een keuze door een nieuw kabinet voor een heffing over het inkomen uit vermogen die beter aansluit bij de werkelijk behaalde rendementen.⁹⁴

⁸⁸ Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 6, bijlage 783311, p. 51.

⁸⁹ Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 6, bijlage 783311, p. 5.

⁹⁰ Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 6, bijlage 783311, p. 16.

⁹¹ Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 6, bijlage 783311, p. 14.

⁹² Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 6, p. 6.

⁹³ Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 6, p. 7.

⁹⁴ Kamerstukken II 2016/17, 34 552, 83, bijlage 809929.

Hoofdstuk 3: Methodologie

3.1 Onderzoeksmethode

Om een beeld te krijgen van het effect van de forfaitaire vermogensrendementsheffing op het gedrag van spaarders en beleggers is gebruikgemaakt van een kwalitatieve aanpak. Er zijn diepte-interviews gehouden met belastingplichtigen met belastbaar inkomen in box 3. Een diepte-interview is een kwalitatieve onderzoeksmethode waarbij een gesprek plaatsvindt tussen een interviewer en een respondent. Hierbij hebben wij gekozen voor semigestructureerde interviews. Door middel van een lijst met open vragen worden de respondenten geprikkeld om vrijuit te spreken. Op deze manier wordt meer inzicht verkregen in de gedragseffecten van de belastingplichtigen dan bij kwantitatief onderzoek.

3.2 Selectie van respondenten

Aan het onderzoek hebben 88 belastingplichtigen deelgenomen. Voor de werving en selectie van deze belastingplichtigen is onder andere samengewerkt met de Bond voor Belastingbetalers, de Vereniging van Effectenbezitters en Van Lanschot Bankiers. Alle genoemde partijen hebben per e-mail hun leden c.q. cliënten de mogelijkheid geboden zich beschikbaar te stellen voor een interview. Dit heeft geleid tot enkele honderden reacties. Uit deze reacties zijn 88 willekeurige deelnemers geselecteerd die passen binnen de hieronder te vermelden categorieën belastingplichtigen. Uiteindelijk zijn 63 respondenten afkomstig van de Bond voor Belastingbetalers en 17 respondenten van de Vereniging van Effectenbezitters. Tevens zijn er acht respondenten gesproken die zich buiten de enquête hebben aangemeld voor een diepte-interview.

De effecten van de forfaitaire vermogensrendementsheffing zijn binnen negen verschillende categorieën belastingplichtigen onderzocht:

- Belastingplichtigen met arbeidsinkomen en een box 3-vermogen tussen € 25.000 en € 100.000.
- Belastingplichtigen zonder arbeidsinkomen en een box 3-vermogen tussen € 25.000 en € 100.000.
- Belastingplichtigen met arbeidsinkomen en een box 3-vermogen tussen € 100.000 en € 200.000.
- Belastingplichtigen zonder arbeidsinkomen en een box 3-vermogen tussen € 100.000 en € 200.000.
- Belastingplichtigen met arbeidsinkomen en een box 3-vermogen tussen € 200.000 en € 500.000.
- Belastingplichtigen zonder arbeidsinkomen en een box 3-vermogen tussen € 200.000 en € 500.000.
- Belastingplichtigen met arbeidsinkomen en een box 3-vermogen tussen € 500.000 en € 1.000.000.
- Belastingplichtigen zonder arbeidsinkomen en een box 3-vermogen tussen € 500.000 en € 1.000.000.
- Belastingplichtigen met een box 3-vermogen van boven € 1.000.000.

3.3 De interviews

De interviews zijn afgenomen door acht masterstudenten Fiscaal Recht aan de Universiteit van Amsterdam. De studenten zijn onderverdeeld in koppels, waarna ieder koppel een vermogenscategorie kreeg toebedeeld. De koppels hebben per vermogenscategorie twintig respondenten geïnterviewd. Hiervan werden ongeveer tien interviews afgenomen bij belastingplichtigen zonder arbeidsinkomen en ongeveer tien interviews bij belastingplichtigen met arbeidsinkomen. In totaal zijn er telkens per vermogenscategorie twintig interviews

afgenomen, zij het dat de verhouding werkende respondenten en niet-werkende respondenten niet in alle gevallen precies gelijk was. De reden hiervoor is dat sommige respondenten hebben aangegeven werkend te zijn, terwijl zij op het moment van het afnemen van de interviews niet meer werkzaam waren. Tevens interviewden alle koppels twee belastingplichtigen met een box 3-vermogen boven € 1.000.000. Het doel hiervan is om de uitkomsten van het onderzoek binnen de hiervoor omschreven vermogenscategorieën te vergelijken met respondenten met een zeer omvangrijk box 3-vermogen. Onderzocht wordt of er ook bepaalde gedragseffecten zijn te onderkennen bij belastingplichtigen met een zeer omvangrijk box 3-vermogen.

Alle interviews zijn afgenomen aan de hand van dezelfde open vragen. In deze interviews is met de geïnterviewde gesproken over zijn of haar vermogen, houding ten aanzien van belastingen, visie op de forfaitaire vermogensrendementsheffing en de invulling van een alternatieve vorm van belastingheffing over vermogen.

Om inzicht te krijgen in het vermogen van de respondenten is er gevraagd naar de samenstelling, de waarde, de herkomst, de bestemming en ingrijpende wijzigingen van het vermogen in de afgelopen drie jaar. Om de houding van de respondenten ten aanzien van belastingen te kunnen bepalen is er aan de respondenten gevraagd hoe zij hun eigen fiscale kennis inschatten, of zij plezier halen uit het zoeken naar belastingvoordelen in het algemeen en of zij in het verleden hebben gehandeld vanuit een belastingmotief. Nader inzicht in de gedragsreacties van de respondenten is verworven door te vragen of zij in de afgelopen drie jaren actief hebben gezocht naar manieren om minder belasting te betalen of naar manieren om meer rendement te halen. Afsluitend is gevraagd naar hoe de respondenten een alternatieve vorm van belastingheffing over vermogen zouden willen vormgeven. De vragenlijst is opgenomen in Bijlage 1.

3.4 Vertrouwelijkheid en kanttekeningen

De interviews zijn door de studenten afgenomen bij de respondenten thuis of in de publieke omgeving. Bij deze interviews waren er niet meer dan twee studenten aanwezig. In enkele gevallen hebben de interviews telefonisch plaatsgevonden. Alle interviews zijn opgenomen en (volledig geanonimiseerd) uitgewerkt. De uitgewerkte interviews zijn opgenomen in Bijlage 2.

De anonimiteit van de respondenten van dit onderzoek is gewaarborgd door het ondertekenen van een vertrouwelijkheidsverklaring. Niet alleen zijn belangrijke persoonsgegevens zoals naam en achternaam uit de interviews verwijderd, ook hebben wij bepaalde gegevens waardoor een geïnterviewde mogelijk traceerbaar of herkenbaar zou zijn geanonimiseerd.

In het volgende hoofdstuk zullen de onderzoeksresultaten worden omschreven ten aanzien van de gedragingen/houding van de respondenten met betrekking tot hun box 3-vermogen en de forfaitaire rendementsheffing. Deze resultaten dienen met de nodige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd.

De volgende kanttekeningen kunnen bij het onderzoek worden geplaatst:

1. Er is een beperkt aantal personen geïnterviewd. Het statistisch generaliseren van de resultaten van dit onderzoek naar de totale populatie van box 3-belastingplichtigen is derhalve niet mogelijk.
2. Een semigestructureerd interview leent zich in de eerste plaats voor het in kaart brengen van houdingen en gevoelens ten aanzien van, in dit geval, de forfaitaire vermogensrendementsheffing. Hieruit kan niet worden afgeleid of de respondent ook daadwerkelijk op deze wijze heeft gehandeld. Het is dan ook niet mogelijk om dit op onafhankelijke wijze te toetsen. Uiteraard is getracht om de respondent zo oprecht

mogelijk antwoorden te laten geven, bijvoorbeeld door vragen nog een keer op een andere manier aan de respondent te stellen.

3. De interviews zijn afgenomen bij personen die vrijwillig aan het onderzoek wilden deelnemen. De bevindingen van deze personen zijn derhalve niet te extrapoleren naar anderen die, ongeacht de reden, niet hun financiële situatie hebben gedeeld.

Hoofdstuk 4: onderzoeksresultaten

4.1 Vermogenscategorie € 25.000 - € 100.000

4.1.1. Feiten over het vermogen

De vermogenscategorie met een box 3-vermogen tot € 100.000 bestaat uit twintig respondenten. Hiervan zijn er tien werkend en tien niet-werkend. Bij meer dan de helft van de respondenten (elf van de twintig) bestaat het box 3-vermogen voor 100% uit spaartegoeden. Daarnaast zijn er vier respondenten waarbij het box 3-vermogen grotendeels (ten minste twee/derde) bestaat uit spaartegoeden. Dit betekent dat driekwart van de respondenten niet voldoet aan de per 2017 geldende forfaitaire vermogensmix van art. 5.2 Wet IB 2001. Binnen deze groep 'spaarders' bevinden zich zowel werkende als niet-werkende respondenten. Eén van deze respondenten die gedeeltelijk spaarvermogen en gedeeltelijk beleggingsvermogen aanhoudt, geeft aan bewust te hebben gekozen voor de verhouding een/derde beleggingsdeel twee/derde spaardeel:

'Er was een gulden regel, dat was 1/3 kun je beleggen, 2/3 moet je cash aanhouden, in ieder geval dat je er aan kunt komen.'

De respondenten die een groter percentage beleggingsvermogen dan spaarvermogen aanhouden zijn bijna allemaal (vier van de vijf) niet-werkend. Nagenoeg driekwart van de respondenten (veertien van de twintig) heeft zijn box 3-vermogen vergaard uit overgespaarde arbeidsinkomsten. Vijf respondenten hebben hun box 3-vermogen grotendeels vergaard uit een verkrijging krachtens erfrecht.

Ten opzichte van de hogere vermogenscategorieën valt op dat slechts een klein percentage (vijf van de twintig respondenten) diens box 3-vermogen heeft bestemd als (aanvullend) pensioen, als oudedagsvoorziening of als middel om vervroegd met pensioen te gaan. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat deze groep respondenten pensioen opbouwen in loondienst en dat hun box 3-vermogen eerder als 'appeltje voor de dorst' zal dienen. Uit de interviews blijkt dat geen van de respondenten in deze vermogenscategorie zelfstandig ondernemer is. Mogelijk is de omvang van het box 3-vermogen ook te beperkt om te dienen als (aanvullend) pensioen. De bestemming van het box 3-vermogen is binnen deze vermogenscategorie erg divers. Respondenten geven bijvoorbeeld aan dat zij vermogen willen opbouwen voor de studiekosten van de kinderen, een eigen woning voor de kinderen, een (grotere) eigen woning voor zichzelf, een nieuwe auto, het aflossen van de hypotheekschuld en begrafeniskosten of zorgkosten.

4.1.2. Houding ten aanzien van belastingen

Bijna alle respondenten geven aan dat hun fiscale kennis relatief beperkt is. Slechts vier respondenten vinden hun fiscale kennis redelijk tot goed. Dit is zeer opmerkelijk in vergelijking met de hogere vermogenscategorieën. Van deze vier respondenten die hun eigen fiscale kennis inschatten als redelijk tot goed, is er slechts één met een box 3-vermogen die volledig bestaat uit spaartegoeden. In totaal zijn er slechts twee respondenten die aangeven dat zij er plezier uit halen om belastingvoordelen op te zoeken. Deze respondenten behoren tevens tot de groep die hun fiscale kennis inschat als redelijk tot goed. Opmerkelijk is dus dat het merendeel van de respondenten het niet leuk vindt om te zoeken naar belastingvoordelen. Deze groep geeft tevens aan dat er geen mogelijkheden zijn om belastingvoordelen te behalen vanwege de beperkte omvang van diens vermogen:

'De mensen met veel geld, die gaan wel beleggen, die kunnen zich dat permitteren. En of beleggingen in huizen, of aandelen, of wat, die kunnen zich dat permitteren. Maar als je gewoon niet zoveel spaargeld hebt, en het klinkt misschien heel raar, ik

bedoel, 80.000, 85.000, maar als dat nu mijn reserve is tot ik doodga, dat weet je ook niet wanneer, dan kan dat nog best tegenvallen.'

Daarnaast geven twee respondenten aan dat zij zich niet zouden willen verdiepen in het behalen van belastingvoordelen, maar dat zij dit wel doen omdat zij dit als noodzakelijk ervaren:

'Dus ik vind belasting betalen, ik vind het de grootste criminele actie die de overheid op je kan plegen, want het is gewoon eigendomsverduistering. Maar als je gewoon niet zelf terug ziet van waar het heen gaat, en ze onderbouwen het niet dan denk ik waarom zou ik überhaupt nog zo veel belasting gaan betalen.'

4.1.3. Belastingmotieven

De meerderheid van de respondenten (dertien van de twintig) heeft nooit een handeling verricht vanuit hoofdzakelijk een belastingmotief. Dit past bij het gegeven dat bijna alle respondenten aangeven niet opzoek te zijn naar belastingvoordelen. De respondenten die nooit hebben gehandeld vanuit hoofdzakelijk een belastingmotief geven doorgaans aan dat de omvang van het vermogen hieraan in de weg staat: de omvang van het vermogen is te beperkt om een daadwerkelijk voordeel te behalen of de beperkte omvang van het vermogen brengt mee dat de respondenten het vermogen niet kunnen missen. Het percentage respondenten dat ooit een handeling heeft verricht vanuit een belastingmotief is opmerkelijk laag vergeleken met de andere vermogenscategorieën. Drie respondenten heeft de hypotheekschuld (gedeeltelijk) afgelost vanuit overwegend een fiscaal motief. Andere voorbeelden zijn het doen van grote aankopen in december (twee van de twintig respondenten), het (tijdelijk) overbrengen van box 3-vermogen naar de spaarrekening van de (niet-fiscale) partner (één van de twintig respondenten) en het opnemen van contanten die vervolgens niet in de aangifte inkomstenbelasting worden betrokken (één van de twintig respondenten). Overigens lijkt deze respondent zich er niet van bewust dat deze handeling een belastingontwijkende handeling is. Deze respondent geeft aan contanten op te nemen *'zodat ik deze niet aan de belastingdienst hoef aan te geven.'*

'Het enige wat ik doe is geld cash opnemen. Iets anders, dat is me te veel gedoe. Het levert financieel te weinig op voor de hoeveelheid werk. Het is een beetje het idee. Ik gun het ze niet.'

Opmerkelijk is daarnaast dat één respondent overweegt om mede vanuit een belastingmotief te emigreren en dat één respondent diens vakantiewoning in Spanje niet wil verkopen vanuit een box 3-motief:

'Voor mij is de vermogensrendementsheffing nu een reden om niet te gaan verkopen. Ik betaal keurig mijn belastingen in Spanje, dus dat gaat allemaal heel officieel. Maar dat huis ga ik dus niet zo makkelijk verkopen, omdat het dan allemaal in mijn box 3 komt, dan heb ik daar dat geld staan.'

4.1.4. Risicoaanvaarding

Opzoek naar een hoger rendement

Tien van de twintig respondenten geven aan actief te hebben gezocht naar manieren om meer rendement te halen. Hiervan vallen drie respondenten onder de categorie 'werkend' en zeven onder 'niet-werkend'. Van de tien respondenten die actief hebben gezocht naar mogelijkheden om meer rendement te halen hebben er negen daadwerkelijk stappen ondernomen. Dit geeft aan dat de grens tussen zoeken naar mogelijkheden en ernaar handelen in deze vermogenscategorie zeer nauw is.

Verschillende stappen zijn ondernomen om een hoger rendement te realiseren. Het beleggen in aandelen is hierbij het meest voorgekomen. Maar liefst zeven van de negen respondenten geeft aan te beleggen in aandelen. Van de overige twee respondenten geeft één respondent aan spaargeld te hebben vastgezet in een deposito en één respondent heeft een maximum spaarrekening geopend om een hoger rendement te realiseren.

Beleggende respondenten

Zeven van de twintig respondenten hebben een hoger rendement proberen te realiseren middels het beleggen in aandelen. Twee van deze zeven respondenten vallen onder de categorie 'werkend', vijf onder 'niet-werkend'. Wellicht zijn niet werkzame belastingplichtigen in deze vermogenscategorie sneller geneigd om beleggingsrisico's te aanvaarden.

De herkomst van het vermogen van de beleggende respondenten is grotendeels gelegen in overgespaard arbeidsinkomen. Vijf respondenten hebben op deze manier hun vermogen opgebouwd. De overige twee respondenten geven aan dat de herkomst van hun vermogen is gelegen in vererving.

Niet beleggende respondenten

Dertien van de twintig respondenten beleggen momenteel niet. Dit heeft de volgende redenen:

Drie van de dertien respondenten beleggen niet wegens eigen slechte ervaringen of slechte ervaringen in hun kenniskring. Zo vertelt één van hen:

'Er zijn natuurlijk de afgelopen jaren een hele hoop van die rare verhalen geweest, toevallig hebben wij het ook een paar keer meegemaakt in onze kennissenkring, dat mensen aan het beleggen zijn gegaan en daar toch geen prettige herinnering aan hebben overgehouden. Dus daarom zijn wij in dat opzicht redelijk defensief. Dus ook als mijn broer of schoonzoon zegt van: er liggen wat meer mogelijkheden in beleggen, dan hebben wij toch altijd een afwachtende houding aangenomen.'

Drie van de dertien respondenten beleggen momenteel niet omdat zij dit te risicovol vinden. Eén van hen licht toe:

'Ik heb in het verleden wel belegd, heel actief. Ik heb bij Alex belegd, heb cursussen gevolgd. Gewoon puur voor onszelf toen. Maar dat doe ik nu niet meer, want ik heb nu dat geld en de markt is zo volatiel dat ik niet meer wil beleggen.'

Drie van de dertien respondenten geven aan weinig verstand te hebben van beleggen waardoor zij dit niet zien zitten. Enkele respondenten vertellen:

'De alternatieven zijn beleggen. Daar voel ik niets voor. Daar ben ik niet geschikt voor, moet ik zeggen. Dat zou mij denk ik te veel spanning geven ofzo, of dat wel goed zou gaan. En spanning kan ik eigenlijk heel weinig hebben.'

'Als je er meer rendement uit wilt halen, moet je er meer energie in stoppen, in beleggingen, of jezelf verdiepen of het uitbesteden. Daar heb ik eigenlijk geen zin in.'

De overige vier respondenten die momenteel niet beleggen denken dat zij dit in de toekomst wellicht toch zullen gaan doen.

Acht van de dertien niet beleggende respondenten vallen onder de categorie 'werkend', vijf onder de categorie 'niet-werkend'. Negen van de dertien respondenten hebben hun vermogen verworven door het oversparen van arbeidsinkomen. Twee van hen hebben tevens aanzienlijke schenkingen ontvangen. Eén van de dertien respondenten heeft

vermogen opgebouwd door een letselschadevergoeding. Bij de drie overige respondenten ligt de herkomst van hun vermogen in vererving.

Oudedag

In deze vermogenscategorie geven vijf van de twintig respondenten aan dat een (groot) deel van hun vermogen bestemd is voor de oudedag. Drie van de vijf respondenten vallen onder de categorie 'werkend', twee onder 'niet-werkend'.

Slechts één van de vijf respondenten belegt in aandelen. Wellicht zijn belastingplichtigen in deze vermogenscategorie minder snel geneigd om beleggingsrisico's te aanvaarden wanneer een (groot) deel van hun vermogen bestemd is voor de oudedag.

4.1.5. Gewenste wetgeving

Meningen over de vermogensrendementsheffing

Zeventien van de twintig respondenten geven aan geen principiële bezwaren te hebben tegen een vermogensrendementsheffing an sich. De huidige vermogensrendementsheffing wordt daarentegen door negentien respondenten ervaren als onrechtvaardig. De reden hiervoor is veelal gelegen in het fictieve rendement van 4%. Eén respondent is tevens van mening dat het belastingtarief van 30% onredelijk is.

Hoewel negentien van de twintig respondenten de huidige vermogensrendementsheffing ervaren als onrechtvaardig, verschillen de emoties ten aanzien van de heffing in deze vermogenscategorie. Bij een aantal respondenten lopen de frustratie hoog op:

'Ik wil zeggen dat het onterecht is dat je meer belasting moet betalen dan je aan rente ontvangt. Vroeger was het een eerlijker systeem. Er werd geheven over de rente die je hebt gekregen. Hoe het systeem nu is, is verre van eerlijk. Het verweer dat je die 4% gemiddeld kan halen is onzin! Dan willen ze dat je gaat beleggen ofzo. Ik heb de laatste tijd wel de neiging, dat ik meer ga besteden, bijvoorbeeld een duurder huis kopen.'

'Het is feitelijk gewoon diefstal. Als ik nu naar de bakker toeloop en ik pak daar een brood uit het rek en ik loop naar buiten, dan vinden ze het ook niet goed.'

'Als dat niet de reden is, en het is puur om extra inkomsten te genereren, vind ik het pure onzin! Ik vind dat we al voldoende belasting betalen, sterker nog, ik vind dat we erg veel belasting betalen als land zijnde, en dan er maar naar het uitgavepatroon gekeken worden.'

Terwijl andere respondenten wat meer genuanceerd aankijken tegen de heffing:

'Ik wil best belasting betalen, ik wil ook die vermogensbelasting gewoon betalen, daar gaat het mij niet om. Maar het moet wel een eerlijk bedrag zijn. Nu is het bedrag niet eerlijk. Het rendement waarvan Vermeend dacht dat ik dat in de toekomst altijd zou kunnen halen, daarvan is gebleken dat dat niet zo is. Dat hebben ze nooit willen aanpassen. Nou, daar zit mijn punt.'

'Het punt is, ik vind het niet eerlijk, maar weet je, zo belangrijk is geld niet. Er zijn veel ergere dingen, dus ja, ik ervaar een lichte irritatie daarbij, als ik erover nadenk. Maar ik denk er over het algemeen niet zo heel veel over na. De overheid is op veel meer punten oneerlijk, autoritair of hebberig of wat dan ook. Weet je als ik mij daar heel erg door zou moeten laten storen, dan zou het leven een stuk onaangener zijn.'

'Kijk, dat belasting geheven moet worden om het land te runnen, dat begrijpt iedereen, ik ook. Maar, maar over spaargeld, waar al belasting over betaald is, dat vind ik raar.'

Voorstellen

Dertien van de twintig respondenten hebben geuit de voorkeur te geven aan een vermogensrendementsheffing over het werkelijk behaalde rendement. Vermeldenswaardig hierbij is dat één van de respondenten vindt dat een heffing over het werkelijk behaalde rendement gepaard moet gaan met een verliesverrekening. Twee respondenten vinden tevens een inflatiecorrectie hierbij van belang. Slechts twee van de twintig respondenten geven aan voorstander te zijn van een fictief rendement. Voorwaarde is echter wel dat het fictieve rendement gebaseerd moet zijn op het werkelijk behaalde rendement.

Opvallend in deze vermogenscategorie is dat drie respondenten voorstander zijn van een progressieve vermogensrendementsheffing. Zo zegt één van hen:

'Ik zou dan bij de belastingheffing anders kijken naar het vermogen wat iemand heeft. Gewoon als iemand veel geld heeft, dat ie dan ook meer belasting betaalt dan de mensen die minder hebben.'

Bovendien stellen zes van de twintig respondenten een aanpassing van de heffingvrije voet voor. Vijf van deze zes respondenten zouden de heffingvrije voet willen verhogen. Hierbij worden €30.000, €40.000, €50.000, €100.000 en €250.000 genoemd als mogelijke grens. Eén van de zes respondenten zou de heffingvrije voet willen afschaffen, waarna een heffing op basis van het werkelijk behaalde rendement zal plaatsvinden.

Overige opmerkelijke voorstellen zijn:

'Dat tarief mag daarboven ook best omlaag. Misschien in combinatie met toezicht op de echte grote vermogens in Nederland. Ik heb de Quote zitten lezen, dan zie je dat alle grote vermogens in het buitenland gestald zijn. Niet omdat ze daar echt een bedrijf hebben, maar gewoon postbusfirma's. Ik geloof dat men wel van plan is dat aan te pakken, want ja, ze wonen daar niet.'

'Ik zou meer kijken naar de achtergrond van mensen. Dus of ze wel of niet ondernemer zijn in de zin van, mensen die nog meer risico's nemen meer belonen, minder belasting laten betalen over hun sparen.'

4.2 Vermogenscategorie € 100.000 - € 200.000

4.2.1 Feiten over het vermogen

De vermogenscategorie met een box 3-vermogen tussen de € 100.000 en € 200.000 bestaat uit twintig respondenten. Hiervan zijn er elf werkend en negen niet-werkend. De vermogenssamenstelling bestaat bij driekwart van de respondenten grotendeels uit spaar- en betaalrekeningen. Bij nagenoeg de helft van de respondenten (negen van de twintig) bestaat het box 3-vermogen voor 100% uit spaartegoeden. Daarnaast hebben zes respondenten een vermogenssamenstelling van ten minste 70% spaartegoeden en voor het overige deel beleggingen (aandelen en obligaties). Verder zijn er twee respondenten die voor een groter deel aandelen of andere (groene) beleggingen bezitten. Bij de overige drie respondenten bestaat het box 3-vermogen naast spaarvermogen uit onroerende zaken: een vakantiewoning, landbouwgrond en een viertal appartementen. Samenvattend omvat het box 3-vermogen van deze vermogenscategorie bij nagenoeg de helft van de respondenten alléén spaartegoeden en bij de andere helft van de respondenten spaartegoeden in combinatie met aandelen, obligaties en/of groenbeleggingen of onroerende zaken. Slechts één persoon

voldoet aan de forfaitaire vermogensmix van art. 5.2 Wet IB 2001. Deze persoon heeft een 'spaardeel' van 20% en een 'beleggingsdeel' van 80%.

Opmerkelijk is dat bijna alle respondenten hun box 3-vermogen bijna helemaal hebben vergaard vanuit overgespaarde arbeidsinkomsten. Bij drie respondenten is het box 3-vermogen grotendeels verkregen vanuit een nalatenschap. Een paar respondenten geeft daarnaast aan zijn box 3-vermogen gedeeltelijk te hebben opgebouwd door behaalde rendementen op beleggingen en de verkoop van een onroerende zaak. Omdat de meeste personen hun box 3-vermogen hebben verworven vanuit overgespaarde arbeidsinkomsten, ervaren zij de huidige box 3-heffing als 'dubbele heffing':

'Ik heb over mijn box 3-vermogen al heel vaak belasting betaald. En ook als ik mijn geld uitgeef betaal ik belasting. Waarom dan nog een keer tussentijds? Dat is gewoon het bestelen van mensen.'

Daarnaast valt op dat onder de respondenten die hun box-3 vermogen hebben bestemd voor aanvullend pensioen of als reserve voor onverwachte zorg- of andere kosten voor 'de oude dag' (elf van de twintig respondenten), minder draagvlak bestaat voor de forfaitaire vermogensrendementsheffing:

'Het was niet kapitaal wat ik had gespaard lekker als extraatje. Het was voor mij mijn oudedagsvoorziening, daar moest ik iedere keer nog belasting over betalen. Dat vind ik het vervelende van box 3, van deze manier van belasting heffen. Er wordt niet naar het individu gekeken van waarvoor heb je dit.'

'Sparen voor onze ouwe dag is er niet meer bij. De mensen die zelfvoorzienend willen zijn in dit land worden gestraft.'

4.2.2 Houding ten aanzien van belastingen

De meerderheid van de respondenten in deze vermogenscategorie (zeventien van de twintig) schat hun fiscale kennis redelijk tot goed in. In vergelijking met andere belastingplichtigen vinden zij hun fiscale kennis gemiddeld tot bovengemiddeld. De respondenten geven aan een redelijke of goede fiscale kennis te hebben omdat zij zelf hun aangifte verzorgen, omdat zij zich verdiepen in de fiscale wetgeving in het algemeen of in aftrekposten in het bijzonder of omdat zij eens of meerdere keren per jaar hun financiële zaken met een belastingadviseur of financieel adviseur bespreken. Hoewel een aantal respondenten aangeeft er plezier te halen uit het opzoeken van belastingvoordelen (acht van de twintig respondenten) zijn er volgens de meeste respondenten geen mogelijkheden om belasting te besparen. Enkele redenen die bijvoorbeeld worden genoemd zijn dat er geen aftrekposten (meer) voorhanden zijn, dat de omvang van het vermogen te beperkt is om daadwerkelijk belasting te besparen en dat vermogensbeheerders en andere adviseurs te duur en/of onbetrouwbaar zouden zijn.

4.2.3 Belastingmotieven

De vraag of men in het verleden handelingen heeft verricht die hoofdzakelijk waren gebaseerd op een belastingmotief werd door de respondenten heel verschillend beantwoord. Grofweg kunnen de antwoorden als volgt worden gecategoriseerd:

1. respondent heeft in het verleden een belastingontwijkende handeling verricht;
2. respondent heeft in het verleden een belastingbesparende handeling verricht;
3. respondent heeft in het verleden nooit iets gedaan (hoofdzakelijk) vanuit een belastingmotief.

Onder belastingontwijkende handelingen wordt in dit verband verstaan handelingen die zouden kunnen worden gekwalificeerd als boxarbitrage of belastingontduiking. Zeven van de twintig respondenten heeft in het verleden handelingen met een belastingmotief verricht die kunnen worden gekwalificeerd als belastingontwijkende handelingen. In deze gevallen ging het om het oprichten van en het overhevelen van box 3-vermogen naar een spaar-BV (drie van de twintig respondenten), het verplaatsen van box 3-vermogen naar een buitenlandse rekening die vervolgens niet wordt aangegeven (drie van de twintig respondenten) en het niet-aangeven van een omvangrijke hypothecaire vordering (één van de twintig respondenten).

Overigens zouden sommige respondenten deze handelingen zelf niet kwalificeren als belastingontduiking:

'We hebben over de spaar-BV gelezen, we willen alleen dingen doen als het echt noodzakelijk is. We doen het niet om belasting te ontduiken maar omdat als we het niet doen we een probleem hebben. Hoe kunnen we overleven? Anders zouden we het nooit hebben gedaan.'

'Ik heb een spaar-BV. opgericht een paar jaar terug. Dit is mij destijds geadviseerd en wat vrienden van mij hebben dit ook. (...) Zonder deze spaar-BV zou mijn vermogen elk jaar een beetje krimpen en dat vind ik gewoon misdadig. Ik heb altijd hard gewerkt voor mijn geld en er ook al eens of meer dan eens belasting over betaald. Een keer houdt het op hè!'

In de categorie belastingbesparende handelingen die hoofdzakelijk zijn verricht vanuit een belastingmotief wordt genoemd het vervroegd aflossen van de hypotheekschuld (twee van de twintig respondenten), groene beleggingen (drie van de twintig respondenten), grote uitgaven doen aan het eind van het jaar (drie van de twintig respondenten) en het doen van (aftrekbare) giften (twee van de twintig respondenten). Kanttekening bij deze handelingen is dat zij doorgaans niet *hoofdzakelijk* zijn verricht vanuit een belastingmotief. In voorkomende gevallen spelen ook andere (persoonlijke) motieven een rol. De meerderheid van de respondenten die in het verleden een belastingbesparende handeling heeft verricht vanuit een belastingmotief geeft aan dat zij geen belastingontwijkende handelingen zouden verrichten zoals het verplaatsen van het box 3-vermogen naar het buitenland.

Vijf van de twintig respondenten heeft nooit iets gedaan met een belastingmotief. Twee van hen overwegen in verband met de forfaitaire vermogensrendementsheffing op dit moment wel om een adviseur in de schakelen.

4.2.4 Risicoaanvaarding

Opzoek naar een hoger rendement

Zeventien van de twintig respondenten geven aan actief te hebben gezocht naar manieren om meer rendement te halen. Hiervan vallen negen respondenten onder de categorie 'werkend' en acht onder 'niet-werkend'. Van de zeventien respondenten die actief hebben gezocht naar mogelijkheden om een hoger rendement te realiseren hebben er vijftien daadwerkelijk stappen ondernomen. Dit geeft aan dat er vrijwel geen kloof is tussen zoeken naar mogelijkheden en ernaar handelen. Opmerking verdient dat vier respondenten aangeven zich door de overheid gedwongen te voelen om risico's te nemen. Eén van hen zegt:

'Ik vind het heel schadelijk dat mensen die alleen sparen daar armer op worden. Men wordt gedwongen om meer risico te nemen. En sommigen zouden dit risico niet moeten nemen.'

De stappen die worden ondernomen om een hoger rendement te realiseren omvatten met name het beleggen in aandelen en het vastzetten van spaargeld op deposito's. Slechts vier respondenten proberen een hoger rendement te realiseren op hun spaargeld door het wisselen van rekening of overstappen van bank. De overige respondenten zien hier de waarde niet van in door de lage rentestanden.

Beleggende respondenten

De helft van de respondenten heeft een hoger rendement proberen te realiseren middels beleggingen. Deze tien respondenten beleggen allemaal in aandelen waarvan twee onder hen tevens in grond, één tevens in vastgoed en één tevens in obligaties.

Vijf van de tien respondenten vallen onder de categorie 'werkend' en vijf onder 'niet-werkend'. In deze vermogenscategorie lijkt het er derhalve niet toe te doen of iemand werkzaam is om beleggingsrisico's te aanvaarden. Opvallend is wel dat bij drie van de tien respondenten de herkomst van het vermogen grotendeels ligt in vererving. De overige zeven respondenten hebben het vermogen (grotendeels) opgebouwd door het oversparen van arbeidsinkomen.

Niet beleggende respondenten

De overige tien van de twintig respondenten beleggen momenteel niet. Dit heeft de volgende redenen:

Eén van de respondenten zou willen beleggen maar wordt hier momenteel van weerhouden. De banken bieden deze persoon geen mogelijkheden om te kunnen beleggen vanwege het FATCA-regime. De respondent vertelt:

'ING heeft mijn beleggingsrekening beëindigd. Ik mag niet meer in Nederland beleggen, punt uit. Ook niet bij ABN en Triodos, bij wie dan ook. (...) Wat ik zo vervelend vind is dat die Wiebes zegt: ja als jullie met vermogen dit allemaal vervelend vinden, die vermogensbelasting en het feit dat de spaarrentes zo weinig zijn, dan zouden jullie je spaargeld moeten gaan beleggen. Maar ik hoor bij de mensen die dat niet mogen doen.'

Vier van de tien respondenten geven aan slechte ervaringen te hebben gehad met beleggen in het verleden waardoor zij niet langer deze risico's willen aanvaarden. Zo vertelt één van hen:

'De opbrengst van deze verkoop was de start van mijn vermogen. Toen dacht ik, ik ga beleggen. Daar heb ik toen fors mee verloren dus dat doe ik nooit meer. Te hoog risico. En je hebt aan en verkoopkosten. Dat alleen al. En dat zeggen ze niet van tevoren. Dat was een les voor mij. Geen gezeur met het geld, op de spaarrekening. Beleggen doe ik van mijn leven niet meer, ik raad het ook iedereen af.'

Drie van de tien niet beleggende respondenten geven aan nooit te hebben belegd en nooit te willen beleggen. Eén van deze respondenten licht dit als volgt toe:

'Ik heb geen zin om mij te verdiepen in het beleggen. Het kost mij te veel tijd als ik dat zou willen doen. Ook zie ik voornog geen reden om dat uit handen te geven en dit kost ook weer geld. Bovendien hebben banken een beleid dat zodra ze een woord uiten dat je dan een rekening krijgt, dus dat doen we ook niet meer. Voorlopig doe ik niks op dat veld en houd ik spaarrekeningen aan en mijn vakantiehuis.'

De overige twee respondenten beleggen momenteel niet maar sluiten dit niet uit voor de toekomst.

Van de tien respondenten die niet beleggen vallen er vier onder de categorie 'niet-werkend' en zes onder 'werkend'. Bij acht van de tien respondenten is het vermogen vergaard middels het oversparen van arbeidsinkomen. De overige twee respondenten hebben hun vermogen grotendeels te danken aan de verkoop van hun woning.

Oudedag

In deze vermogenscategorie geven elf van de twintig respondenten aan dat een (groot) deel van hun vermogen bestemd is voor de oudedag. De helft van hen doet aan beleggen.

Zes van de tien respondenten vallen hierbij onder de categorie 'werkend', vijf onder de categorie 'niet-werkend'.

4.2.5 Gewenste wetgeving

Meningen over de vermogensrendementsheffing

Achttien van de twintig respondenten geven aan geen principiële bezwaren te hebben tegen een vermogensrendementsheffing an sich. De huidige vermogensrendementsheffing wordt daarentegen door alle twintig respondenten ervaren als onrechtvaardig. De reden hiervoor is gelegen in het fictieve rendement van 4%. Het merendeel van de respondenten behaalt dit percentage niet. Zowel de respondenten die het fictieve rendement behalen als de respondenten die het fictieve rendement niet behalen geven aan problemen te hebben met het fictieve rendement.

De emoties lopen hoog op gedurende de interviews. Wellicht houdt dit verband met de bestemming van het vermogen. Immers, bij elf van de twintig respondenten is het vermogen (deels) bestemd voor de oudedag. Een aantal respondenten uiten dit als volgt:

'Het huidige belastingstelsel vind ik walgelijk. Je kunt 4% halen zeggen ze. Maar ik vind het eigenlijk zo crimineel. Er zijn mensen die sparen en die zitten net boven bepaalde grens en die worden dan gedwongen risico's te nemen. Ik vind het bezopen.'

'De tijd dat iedereen risicoloos de 4% rendement kon behalen is allang geweest. Die tijd komt ook niet meer terug. Ik haal de 4 % rendement bij lange na niet. Ik geloof zelf dat ik vorig jaar nog maar net quitte speelde. Maar dit jaar moet ik gewoon meer betalen aan belasting dan dat ik aan rente vang. Ik ben gewoon nu al aan het interen.'

'Ik vind de vermogensrendementsheffing op dit moment niet rechtvaardig. Het is geld waarover je al eens, en vaak meerdere keren, over betaald hebt. Ik begrijp het ergens wel vanuit zijn budgettaire functie maar met moeite! Dat fictieve rendement slaat gewoon nergens meer op!'

'Nee dat vind ik natuurlijk zeer onrechtvaardig. Enerzijds omdat ik dat rendement allang niet meer maak. De rente is 1% of minder. Triodos geeft helemaal geen rente meer. Mijn beleggingen leveren ook bijna niks op. En mijn geld is mijn pensioen, mijn levensonderhoudsvoorziening. Heb het altijd zeer onrechtvaardig gevonden.'

Met betrekking tot de wetswijziging die met ingang van 1 januari 2017 in werking is getreden zegt een respondent:

'De aanpassing van januari van de vermogensrendementsheffing is een doekje voor het bloeden. Het levert wel iets op, maar het is nog steeds een doekje voor het bloeden. Het doet nog geen recht aan de systematiek van het fictieve rendement wat ze nog steeds hanteren. Spaargeld minder en de beleggingen meer, maar voor de spaarder heeft dat nog geen nut. Onvoldoende nut.'

Voorstellen

Vijftien respondenten geven de voorkeur aan een vermogensrendementsheffing over het werkelijk behaalde rendement. Vermeldenswaardig is hierbij dat één van de respondenten ook verliesverrekening zou willen:

‘Als de overheid naar een eerlijk en redelijk systeem wilt dan zouden ze niet alleen de echte rendementen moeten belasten maar dan ook de verliezen moeten compenseren. En die cijfers kunnen de banken, verzekeringsmaatschappijen, beleggingsinstellingen en noem het maar op heel simpel toesturen.’

Vijf van de twintig respondenten geven aan voorstander te zijn van een fictief rendement mits dit fictieve rendement gebaseerd is op het werkelijk behaalde rendement of een voortschrijdend gemiddelde van het werkelijk behaalde rendement. Eén van de vijf respondenten licht toe:

‘Ook een heffing over het gemiddelde rendement wat je bij banken haalt zie ik wel zitten. Toch een fictief percentage wat de werkelijkheid dichter benaderd. Ik verplaats mij ook even in de overheid wat die aan kan aan werk. Ik vind het wel moeilijk om hier echt uitspraken over te doen.’

In deze vermogenscategorie wordt viermaal geopteerd voor een vrijstelling van het vermogen dat ziet op de oudedag. Eén respondent vertelt ons:

‘Wat ik heel onrechtvaardig vind is dat zelfstandigen die geld apart zetten voor hun pensioen dat opgegeten zien worden door de overheid. Ze zorgen voor zichzelf zodat ze straks niet bij de sociale dienst aan hoeven te kloppen en de overheid bestraft dit op deze manier alleen maar, of maakt het ze moeilijk.’

Bovendien is het opmerkelijk dat drie respondenten de voorkeur geven aan een herinvoering van de vermogensheffing voor 2001, drie respondenten voorstander zijn van een vermogenswinstbelasting en één respondent een vermogensaanwasbelasting voorstelt. Een ander voorstel ziet op een verhoging van de heffingvrije voet naar één miljoen.

4.3 Vermogenscategorie € 200.000 - € 500.000

4.3.1 Feiten over het vermogen

De vermogenscategorie met een box 3-vermogen tussen de € 200.000 en € 500.000 bestaat uit twintig respondenten. Hiervan zijn er twaalf werkend en acht niet-werkend. Bij nagenoeg de helft van de geïnterviewden (negen van de twintig) bestaat het box 3-vermogen voor 100% uit bank- en spaartegoeden. Dit is een relatief hoog percentage gezien het feit dat deze belastingplichtigen per 2017 worden geacht een vermogensmix te hebben van 21% spaardeel en 79% beleggingen (art. 5.2 Wet IB 2001). De andere helft van de respondenten heeft naast bank- en spaartegoeden ook aandelen en andere beleggingen, zij het dat het ‘beleggingsdeel’ ten opzichte van het ‘spaardeel’ doorgaans niet meer dan de helft is. Een vijfde deel van de respondenten bezit daarnaast onroerende zaken. In één van deze gevallen gaat het om onroerende zaken die zijn aangeschaft binnen de familiesfeer. Enigszins opmerkelijk is dat de vermogenssamenstelling van de respondenten binnen deze vermogenscategorie grote gelijkenissen vertoont met de vermogenssamenstelling van de respondenten met een box 3-vermogen tussen de € 100.000 en € 200.000.

Wat betreft de herkomst van het box 3-vermogen valt op dat het box 3-vermogen bij bijna de helft van de respondenten nagenoeg geheel of voor een deel afkomstig is uit erfenissen (acht van de twintig). Ten opzichte van de lagere vermogenscategorieën is dit een hoger percentage. In de overige gevallen is het box 3-vermogen vergaard vanuit overgespaarde arbeidsinkomsten. Enkele bijzondere herkomstbronnen zijn wezenpensioen en

weduwepensioen (twee van de twintig). De helft van de respondenten geeft aan het box 3-vermogen nodig te hebben als (aanvullend) pensioen of als oudedagsvoorziening in het algemeen (particuliere verzorging of ondersteuning). Deze respondenten zijn vaak zelfstandigen.

Daarnaast komt duidelijk naar voren dat geïnterviewden die hun box 3-vermogen geheel of nagenoeg geheel hebben vergaard uit overgespaarde arbeidsinkomsten de meeste weerstand hebben tegen de forfaitaire vermogensrendementsheffing. Dit zijn veelal belastingplichtigen die hun box 3-vermogen hebben opgebouwd door bewust spaarzaam te leven:

'Door een zuinige levensstijl proberen we wat over te houden als appeltje voor de dorst, ik heb vroeger altijd geleerd te sparen. En ja, wie zuinig is wordt gestraft hè.'

Hetzelfde geldt voor geïnterviewden die hun box 3-vermogen hebben bestemd als (aanvullend) pensioen. Ook binnen deze groep bestaat veel weerstand tegen de forfaitaire vermogensrendementsheffing:

'Op het moment dat wij een goed pensioen zouden hebben, zou ik het niet echt een punt vinden. Wat ik het meest lastige ervan vind, wij hebben ervoor gekozen voor ons pensioen te sparen. Maar omdat je spaart, word je wel belast, en mensen die een pensioen opbouwen hebben dat niet. Terwijl die ook op hun manier een vermogen hebben opgebouwd. Daar wringt de schoen. Dat is niet eerlijk voor zelfstandigen.'

4.3.2 Houding ten aanzien van belastingen

De meeste respondenten schatten in dat hun fiscale kennis gemiddeld of bovengemiddeld is. Zij geven zichzelf op een schaal van één tot tien het cijfer zes of zeven. Een enkeling geeft zichzelf een hoger of een lager cijfer. Doorgaans wordt het antwoord op de vraag hoe men zijn eigen fiscale kennis inschat door de respondenten gerelateerd aan de vraag of men in staat is om zijn of haar eigen administratie te voeren en zijn of haar eigen belastingaangifte in te dienen. Het merendeel van de respondenten is daarnaast geïnteresseerd in het zoeken naar belastingvoordelen in het algemeen. Enkele voorbeelden die in de interviews worden genoemd zijn het zoeken naar belastingvoordelen door zich te verdiepen in belastingvrij schenken, overdracht van de woning onder voorbehoud van een genotsrecht en door te trachten zo veel mogelijk onroerende zaken onder de Natuurschoonwet 1928 te brengen. Daarnaast geven acht respondenten aan de ontwikkelingen rondom box 3 op de voet te volgen.

Zowel respondenten die naar eigen zeggen plezier halen uit het zoeken naar belastingvoordelen als respondenten die niet naar belastingvoordelen zoeken geven aan dat er volgens hen geen belastingvoordelen te behalen zijn. De helft van de geïnterviewden brengt ter sprake dat er geen mogelijkheden zijn tot belastingbesparing omdat er bijvoorbeeld geen aftrekposten zijn voor hun situatie of omdat het vermogen naar eigen zeggen te beperkt is om een belastingvoordeel te realiseren. Twee respondenten geven daarnaast het voorbeeld dat de hypotheekschuld vervroegd aflossen voor hen geen mogelijkheid is omdat de hypotheekschuld reeds volledig is afgelost.

Wat betreft de houding ten aanzien van belastingen valt op dat de respondenten die hun box 3-vermogen geheel of nagenoeg geheel hebben vergaard uit overgespaarde arbeidsinkomsten (die reeds in de heffing zijn betrokken in box 1), niet alleen negatief staan tegenover de forfaitaire vermogensrendementsheffing, maar dat het huidige forfait en het tot 1 januari 2017 geldende forfait ook hun houding ten aanzien van belastingen beïnvloed:

'Ik heb toch altijd wel moeite dat over mijn spaargeld, waar al een keer, of eigenlijk meerdere keren belasting over is betaald, in feite weer opnieuw belasting wordt

geheven. Dat vind ik eigenlijk niet rechtvaardig. En daarom denk ik wel, heb ik wel altijd iets van ik ben geïnteresseerd in de mogelijkheden die legaal geboden worden om je spaargeld zo min mogelijk te belasten. Daar ben ik altijd in geïnteresseerd.'

Dezelfde conclusie zou getrokken kunnen worden ten aanzien van respondenten die hun box 3-vermogen hebben bestemd als (aanvullend) pensioen. Deze respondenten geven aan dat het gevoel dat zij onrechtvaardig worden behandeld van invloed is op hun houding tegenover belastingen en in het bijzonder de box 3-heffing:

'Ik voel me gewoon echt onrechtvaardig behandeld door de overheid.(...) Het geeft mij een dusdanig onrechtvaardig gevoel dat ik gewoon boos op de overheid daarover word en dat mijn belastingmoraal eigenlijk minder wordt. Ik denk: jullie pikken van mij, waarom zou ik niet van jullie pikken? En niet dat ik dat kan doen, maar als ik dat zou kunnen dan zou ik dat doen.'

De vraag doet zich voor of deze veranderde houding ten aanzien van belastingen in het algemeen en ten aanzien van de forfaitaire box 3-heffing in het bijzonder gevolgen heeft voor het gedrag en het handelen van de respondenten. Deze vraag komt hierna aan de orde.

4.3.3 Belastingmotieven

Aan de respondenten is de vraag voorgelegd of zij ooit hebben gehandeld vanuit hoofdzakelijk een belastingmotief en of zij de afgelopen jaren actief op zoek zijn gegaan naar mogelijkheden om minder belasting te betalen. Vijftien van de twintig respondenten heeft geantwoord dat zij in het verleden hebben gehandeld vanuit een belastingmotief. In al deze gevallen ging het om een box 3-belastingmotief. De handelingen die worden genoemd zijn heel divers. Enkele voorbeelden zijn groenbeleggingen (twee van de twintig respondenten), koopsompolissen (twee van de twintig respondenten), fiscaal vriendelijk sparen op basis van de levensloopregeling (één van de twintig respondenten), zo min mogelijk uitkeren uit eigen BV (één van de twintig respondenten), het aanschaffen van een nieuwe auto aan het einde van het jaar (één van de twintig respondenten), het vervroegd aflossen van de hypotheekschuld (één van de twintig respondenten) en het onderbrengen van de eigenwoningsschuld in box 3 (één van de twintig respondenten):

'Wat ik heel duidelijk heb gedaan, is dat ik mijn hypothecaire schulden op het huis niet meer als woningfinanciering zie, maar als minpost voor mijn box 3.'

De meest opvallende handeling die door een respondent is verricht vanuit een box 3-belastingmotief is de aanschaf van een nieuwe (eigen) woning:

'Ik heb wel net een bod op een huis uitgebracht omdat ik het helemaal zat ben om zoveel geld aan de belasting kwijt te zijn. Ik wilde eigenlijk niet meer kopen, want ik dacht ik word 67 waarom zou ik kopen? En nu word ik eigenlijk gedwongen door de overheid om weer een appartement te gaan kopen. Ik heb noodgedwongen een appartement gekocht, puur uit nood, omdat ik het niet meer wil dat mijn geld naar de staat verdwijnt, anders dan had ik het nooit gedaan.'

Onder deze vijftien respondenten die in het verleden hebben gehandeld met een belastingmotief bevinden zich ook belastingplichtigen die op dit moment overwegen om iets te ondernemen of belastingplichtigen die hebben overwogen om iets te ondernemen en hierover een adviseur hebben ingeschakeld, maar die hiertoe uiteindelijk niet zijn overgegaan. Eén respondent overweegt op dit moment om de erfpachtcanon voor het geheel af te kopen:

'Ik zit trouwens wel te denken om de erfpacht op mijn huis eeuwigdurend af te kopen. Daarvoor is box 3-heffing wel echt hét motief.'

Opvallend is dat twee van de twintig respondenten mede vanwege de huidige forfaitaire vermogensrendementsheffing overweegt om in geval van (vervroegd) pensioen te emigreren. Daarnaast heeft één respondent zich laten adviseren over de mogelijkheden, maar heeft hierna geen actie ondernomen. Een andere respondent heeft overwogen om diens box 3-vermogen onder te brengen in een zogenaamde 'spaar-BV' maar heeft dit uiteindelijk niet gedaan omdat deze persoon 'geen BV voorhanden had'.

4.3.4 Risicoaanvaarding

Opzoek naar een hoger rendement

Veertien van de twintig respondenten geven aan actief te hebben gezocht naar manieren om meer rendement te halen. Opmerkelijk is dat negen van deze respondenten vallen onder de categorie 'werkend'. Mogelijk zijn werkende belastingplichtigen in deze vermogenscategorie sneller geneigd opzoek te gaan naar manieren om het rendement te verhogen.

Van de veertien respondenten die actief hebben gezocht naar mogelijkheden om een hoger rendement te realiseren hebben er twaalf daadwerkelijk stappen ondernomen. Dit geeft aan dat er vrijwel geen kloof is tussen zoeken naar mogelijkheden en ernaar handelen. Vermeldenswaardig is hierbij de volgende uitspraak van één van deze respondenten:

'Ik vind het boven de belastingvrije voet van 25.000 heel dom als je niet meer doet dan sparen.'

De stappen die worden ondernomen om een hoger rendement te realiseren omvatten met name het beleggen in aandelen, het vastzetten van spaargeld op deposito's en het overstappen van bank om een hoger rendement te realiseren. Hierbij wordt echter wel de kanttekening gemaakt dat, nu de rente op spaartegoeden sterk gedaald is, de overstap naar een andere bank niet langer als effectief wordt beschouwd. Zo vertelt een respondent:

'Meer rendement was een aantal jaar geleden nog mogelijk door van bank te veranderen. We moesten toch spreiden vanwege die depositogarantie. Dan kon je toch kiezen voor een bank die wat meer rente gaf. Maar op het moment dat dat tienden procenten gaat schelen dan maak je renteverlies niet meer goed als je je geld gaat overzetten. Dus ik doe dat ook niet meer.'

Beleggende respondenten

Van de twintig respondenten hebben er negen een hoger rendement proberen te realiseren middels beleggingen in aandelen en obligaties. Drie van deze negen respondenten voelden zich hiertoe gedwongen door de huidige vermogensrendementsheffing:

'Ik ben dan ook noodgedwongen in het beleggen terecht gekomen (...). Maar het is echt puur uit nood, puur. Anders was ik ook niet gaan beleggen. Anders had ik het nooit gedaan.'

'Nee. Ik ben geen gokker. Deze staat dwingt je om te gokken. Alleen door het aspect dat ik nog die deposito's heb, die vaste rentes geven, hoef ik niet te gokken. Maar met elk geld wat vrijkomt moet ik in aandelen gaan. Ik ben bijna gedwongen.'

Opmerkelijk is dat zes van de negen respondenten die beleggen vallen onder de categorie 'werkend'. Mogelijk zijn werkzame belastingplichtigen in deze vermogenscategorie sneller geneigd om beleggingsrisico's te aanvaarden. Bovendien valt het op dat bij vier van de negen respondenten het vermogen bestaat uit erfenissen. De rest heeft veelal een vermogen waarbij de herkomst ligt in het oversparen van arbeidsinkomen.

Niet beleggende respondenten

Elf van de twintig respondenten hebben de keus gemaakt om niet te gaan beleggen. De helft van deze respondenten geeft aan absoluut niet meer te willen beleggen wegens slechte ervaringen in het verleden. Zo vertelt een respondent:

'Ik heb in het verleden wel aandelen gehad op advies van de bank en ik zei: ik heb daar geen verstand van. Nou de bank zei: wij zullen dat wel voor u regelen. Nou dat heeft alleen maar een grote verliespost opgeleverd. Dus daar denk ik ook van: daar moet je ver van blijven.'

Van de elf respondenten die niet beleggen vallen er vijf onder de categorie 'niet-werkend' en zes onder 'werkend'. Bij acht van de elf respondenten is het vermogen vergaard middels arbeidsinkomsten. Wellicht zijn belastingplichtigen in deze vermogenscategorie met een vermogen dat grotendeels bestaat uit overgespaard arbeidsinkomen minder snel geneigd om beleggingsrisico's te aanvaarden. Een andere verklaring kan zijn gelegen in de bestemming van het vermogen.

Oudedag

In deze vermogenscategorie geven acht van de twintig respondenten aan dat een (groot) deel van hun vermogen bestemd is voor de oudedag. Slechts twee van deze acht respondenten beleggen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat belastingplichtigen die vermogen hebben opgebouwd met oog op de oudedag hier geen risico's mee willen lopen. Eén van deze respondenten vertelt dan ook:

'Het geld wat ik heb is bedoeld als oudedagsvoorziening en ik vind dat ik daar niet te veel risico's mee kan lopen (...). Ik zou het mezelf niet vergeven als ik mijn geld kwijtraak doordat ik ben gaan beleggen. Ik heb daar te weinig vermogen voor.'

4.3.5 Gewenste wetgeving

Meningen over de vermogensrendementsheffing

Zeventien van de twintig respondenten geven aan geen principiële bezwaren te hebben tegen een vermogensrendementsheffing an sich. Achttien van de twintig respondenten zijn daarentegen van mening dat de huidige vermogensrendementsheffing onrechtvaardig is. De reden hiervoor is gelegen in het fictieve rendement van 4%. Het merendeel van de respondenten behaalt dit percentage niet. Zelfs respondenten die het percentage wel behalen geven aan problemen te hebben met het fictieve rendement:

'Een fictief rendement is gewoon onhandig en totaal niet representatief. Ik heb dan 10% rendement ofzo, maar er zijn genoeg mensen die er minder uithalen dan de fictie. Zo'n fictieve heffing is in mijn ogen zeer onhandig. Zeker in dit soort tijden. Mensen gaan dan allemaal gekke dingen doen omdat anders hun vermogen inkrimpt. Dat is in mijn ogen een beetje in strijd met het recht tot bezit.'

Eén respondent geeft tevens aan moeite te hebben met de peildatum:

'Nou ik vind die peildatum idioot. Want 1 januari had ik namelijk veel meer op de bank staan dan 1 februari, want toen begonnen de betalingen voor mijn eigen woning, maar daar heb je dus niks aan.'

Gedurende de interviews kwamen bij vele respondenten zeer sterke emoties, zoals woede en frustratie, naar boven ten aanzien van het fictieve rendement. Wellicht houdt dit verband met de bestemming van het vermogen. Immers, bij acht van de twintig respondenten is het vermogen (deels) bestemd voor de oudedag. Een aantal respondenten uiten dit als volgt:

'Waar slaat het nou op om van 4% rendement uit te gaan terwijl ik ternauwernood 0,4% rente behaal op mijn spaargeld? Het is een verkapte vermogensbelasting en dat was in 2001 niet de bedoeling. De vermogensbelasting was tenminste nog draaglijk. Boven een bepaalde drempel. Nu gaan ze aan je spaargeld zelf een oneigenlijke ontneming doen.'

'Nou ja, dat is gewoon in één woord diefstal. Ik weet niet hoe je het anders moet omschrijven. Het is ongelofelijk. Iedereen snapt zeg maar dat dit niet werkt en dat je dan jaren van rechtszaken er tegenaan moet gooien om dit rechtgezet te krijgen. Dat is gewoon ongelofelijk. Ik vind dat gewoon een schoffering van ons allemaal.'

'Ik noem het maar rustig de spaarboete. Het is ongelofelijk dat dit sinds 2001 al bestaat en dat dit nog voortduurt. Het is wel gestolen geld hè, daar moeten ze wel even bij stilstaan.'

'En het geeft mij een dusdanig onrechtvaardig gevoel dat ik gewoon boos op de overheid daarover word en dat mijn belastingmoraal eigenlijk minder wordt. Ik denk: jullie pikken van mij, waarom zou ik niet van jullie pikken? Niet dat ik dat kan doen, maar als ik dat zou kunnen dan zou ik dat doen. Maar ik kan het niet. Ik zit in onmacht ten aanzien van de overheid.'

Voorstellen

Vijftien van de twintig respondenten hebben geuit de voorkeur te geven aan een vermogensrendementsheffing over het werkelijk behaalde rendement. Eén respondent zegt zelfs:

'Als zij zouden zeggen: vanaf nu 40% in plaats van 30, maar wel reëel. Dan zou ik het even slikken vinden, maar ik zou daar psychologisch veel beter mee kunnen leven. Voel ik me niet meer gedwongen om te gokken.'

Vier respondenten geven aan weinig problemen te hebben met een vermogensrendementsheffing op basis van een forfaitair rendement. Echter ervaren drie van hen het huidige fictieve rendement als onrechtvaardig. Zij zouden graag een percentage zien dat overeenkomt met de werkelijkheid:

'Fictief zou eventueel ook wel kunnen, maar dan moet het wel in verhouding zijn met wat er werkelijk mogelijk is. Eigenlijk moet het vooral gewoon rechtvaardiger.'

Bovendien is het opmerkelijk dat twee respondenten pleiten voor een ophoging van de heffingvrije voet naar een bedrag van €500.000. Vermeldenswaardig is hierbij dat één van deze respondenten een box 3 vermogen heeft van €500.000. De andere respondent geeft aan een box 3 vermogen te hebben tussen de €200.000 - €500.000 maar wilt niet verder ingaan op de hoogte van het vermogen.

Verdere voorstellen van de respondenten zien op het invoeren van een vlaktaks van 25%, het herinvoeren van de vermogensheffing voor 2001, het vrijstellen van box 3 vermogen dat ziet op de oudedag en een heffing op basis van het werkelijk rendement met terugwerkende kracht.

4.4 Vermogenscategorie € 500.000 - € 1.000.000

4.4.1 Feiten over het vermogen

De vermogenscategorie met een box 3-vermogen tussen de € 500.000 en € 1.000.000 bestaat uit twintig respondenten. Hiervan zijn er acht werkend en twaalf niet-werkend. Bij slechts twee respondenten bestaat het box 3-vermogen voor 100% uit bank- en spaartegoeden. Vergeleken met de lagere vermogenscategorieën is dit aantal bijzonder

laag. Toch zijn er relatief weinig respondenten (vier van de twintig) die voldoen aan de in art. 5.2 Wet IB 2001 vastgestelde forfaitaire vermogensmix van 21% spaardeel en 79% beleggingsdeel. Daarnaast zijn er nog tien respondenten waarbij het box 3-vermogen voor tenminste twee/derde uit bank- en spaartegoeden bestaat. Naast aandelen, obligaties en andere beleggingen hebben vijf van de twintig respondenten onroerende zaken (een appartement voor de kinderen, een voormalige eigen woning of een stuk landbouwgrond). Eén van de respondenten die grotendeels spaartegoeden bezit in box 3, geeft expliciet aan waarom hij of zij voor deze vermogensverhouding heeft gekozen:

'Ik ben nu 62, dus naarmate je dichterbij je pensioen komt kan je de fluctuaties die de aandelenmarkt en de beleggingen geven minder waarderen. Dus als je jong ben kan je misschien beter meer beleggen want dan kan je de lange termijn fluctuaties van beleggingen goed opvangen, als je ouder wordt dan moet je meer zekerheid hebben omdat je binnenkort dat geld nodig hebt. Dan kan je die fluctuaties niet meer goed hebben en dan moet je meer spaargeld hebben, vind ik zelf.'

Deze respondent heeft eveneens aangegeven diens box 3-vermogen te hebben bestemd als (aanvullend) pensioen. Hieruit kan eventueel worden afgeleid dat belastingplichtigen met een hogere leeftijd of belastingplichtigen die hun box 3-vermogen hebben bestemd als (aanvullend) pensioen naar verhouding meer spaargeld zullen aanhouden in box 3 en minder (risicovol) zullen beleggen.

De herkomst van het box 3-vermogen binnen deze vermogenscategorie is erg interessant. In de vorige vermogenscategorieën gaven de respondenten aan hun box 3-vermogen grotendeels te hebben vergaard vanuit overgespaarde arbeidsinkomsten. Binnen deze vermogenscategorie heeft eveneens een meerderheid (dertien van de twintig respondenten) diens box 3-vermogen vergaard vanuit overgespaarde arbeidsinkomsten, maar zijn er daarnaast ook een aantal bijzondere gevallen. In vier gevallen houdt de herkomst van het box 3-vermogen verband met de verkoop van een (monumentale) woning of bedrijfspand dan wel de verkoop van een bedrijf of een combinatie van deze factoren.

De bestemming van het box 3-vermogen is bij twaalf van de twintig respondenten (aanvullend) pensioen, eventuele (private) zorgkosten en andere oudedagsvoorzieningen of het vervroegd pensioneren. Daarnaast geven drie respondenten aan geen expliciet 'doel' te hebben met hun box 3-vermogen. Zij hebben alleen geen kinderen en een ruim pensioen om van te leven zodat zij hun box 3-vermogen niet voor een bepaald doel nodig hebben.

4.4.2 Houding ten aanzien van belastingen

Opvallend in deze vermogenscategorie is dat bijna alle respondenten hun fiscale kennis bestempelen als goed, bovengemiddeld of zeer hoog. Op een schaal van één tot tien geven deze respondenten zichzelf gemiddeld het cijfer 7.7. Slechts één respondent bestempelt zijn of haar fiscale kennis als zeer beperkt of minimaal. Deze respondent heeft een vermogenssamenstelling van 90% spaarvermogen en 10% beleggingsvermogen. In lijn met het voorgaande geeft een merendeel van de respondenten aan er plezier uit te halen om te zoeken naar belastingvoordelen. Bijna alle respondenten verdiepen zich in de fiscale wet- en regelgeving en houden de ontwikkelingen hieromtrent bij. Daarnaast zijn er een paar respondenten die niet met plezier zoeken naar belastingvoordelen maar die dit naar eigen zeggen ervaren als een 'noodzakelijk kwaad' (vier van de twintig respondenten). Indien alle vermogenscategorieën in ogenschouw worden genomen kan worden geconcludeerd dat naarmate het box 3-vermogen toeneemt, de respondenten zich meer verdiepen in fiscale wet- en regelgeving en eventuele fiscale voordelen en als gevolg dat deze respondenten hun fiscale kennis hoger inschatten.

4.4.3 Belastingmotieven

Ten aanzien van de vraag of men in het verleden ooit heeft gehandeld vanuit hoofdzakelijk een belastingmotief, kunnen drie typen antwoorden worden onderscheiden:

1. Respondent heeft nooit gehandeld vanuit hoofdzakelijk een box 3-belastingmotief (vijf van de twintig respondenten).

Deze respondenten geven aan dat zij geen mogelijkheden zien om handelingen te verrichten die de belastingdruk in box 3 verlagen.

2. Respondent heeft wel gehandeld vanuit hoofdzakelijk een box 3- belastingmotief.

Twee van de twintig respondenten heeft box 3-vermogen overgeheveld naar een spaar-BV. Eén van deze respondenten ziet dit niet als handelen met een belastingmotief en geeft aan dat hij of zij bijvoorbeeld niet zijn box 3-vermogen onder zou brengen in het buitenland. Volgens deze respondent is het motief voor het oprichten van een spaar-BV het aanhouden van een bepaalde mate van zekerheid:

'Je houdt in feite een bepaalde zekerheid. Want, stel nu hè dat de beurs in één keer in elkaar klapt. Ja, dan moet je toch op een gegeven moment zodanig een kapitaal achter de hand hebben dat je dus een aantal jaren gewoon op dezelfde manier door kan blijven leven?'

De andere respondent die box 3-vermogen heeft ondergebracht in een spaar-BV geeft juist aan dat hij of zij dit wel heeft gedaan vanuit hoofzakelijk een box 3-belastingmotief en dat hij of zij tevens in het verleden box 3-vermogen heeft ondergebracht op een buitenlandse bankrekening. Naast het overhevelen van een box 3-vermogen naar een spaar-BV worden als voorbeelden van handelen met een belastingmotief genoemd het vervroegd aflossen van de hypothecaire schuld, het doen van grote aankopen in december dan wel het vooruitbetalen van de premies voor de ziektekostenverzekering, het verkopen van een onroerende zaak aan eigen BV (werkmaatschappij), waarna de verkoopopbrengst als kapitaalstorting wordt gestort in eigen BV (holding), het overhevelen van box-3 vermogen naar een buitenlandse bankrekening en het opnemen van contanten die vervolgens niet in de aangifte inkomstenbelasting worden opgegeven.

3. Respondent overweegt te handelen hoofdzakelijk vanuit een box 3-belastingmotief;

Drie respondenten overwegen om een spaar-BV op te richten dan wel om box 3-vermogen over te hevelen naar eigen stamrecht-BV:

'In die stamrecht-BV wordt mijn werkelijke rente belast. Ik ben van plan om die 800.000 euro die momenteel vastrentend zijn en waar ik mij over heb laten adviseren over te hevelen naar box 2. Ik doe het in dezelfde BV. In de BV moet ik dan weliswaar vennootschapsbelasting betalen en als ik het geldbedrag uitkeer box 2-heffing, wat effectief neerkomt op ongeveer 40%, maar dan heb ik geen box 3-heffing meer. Ik begrijp dan ook niet waarom niet iedereen die dus in mijn vermogenscategorie zit geen BV opricht. Je doet er dan toch verstandiger aan om dat wel te doen?'

Vergeleken met de lagere vermogenscategorieën zijn er relatief veel respondenten die box 3-vermogen hebben ondergebracht in box 2 dan wel overwegen om dit te doen (in totaal vijf van de twintig respondenten).

Daarnaast overwegen vier van de twintig respondenten om hoofdzakelijk vanwege de box 3-heffing te emigreren. Dit is een relatief hoog percentage (20%) in vergelijking met de lagere

vermogenscategorieën. Eén van deze respondenten is al eerder om fiscale redenen geëmigreerd. Opvallend is dat deze respondenten niet-werkend zijn of expliciet aangeven te willen emigreren op het moment dat zij niet meer werkzaam zijn:

‘Als ik ga stoppen met werken, dan wil ik gaan emigreren. Dan ga ik in een ander land belasting betalen of zoek ik een land waar over vermogen geen belasting wordt geheven. Kijk die 1,2% vind ik al behoorlijk dramatisch en als daar ook nog eens 1,2% inflatie per jaar bijkomt, dan lever je al snel 2,5% per jaar in. Nu wij nog werken kunnen wij dat nog aanzuiveren. Maar als wij binnenkort niet meer werken, dan kunnen wij dat niet meer aanzuiveren. Wat moet je dan?’

‘Ik heb wel eens iemand benaderd op een beurs waar ik mee had gesproken. Hij bekeek mijn situatie en zei: “Ga maar naar het buitenland toe. Er is geen fiscale truc voor jou, behalve dan dat je afscheid neemt van de Nederlandse staat”.’

4.4.4 Risicoaanvaarding

Opzoek naar een hoger rendement

Achttien van de twintig respondenten hebben actief gezocht naar manieren om meer rendement te halen. Hiervan vallen zeven respondenten onder de categorie ‘werkend’ en elf onder ‘niet-werkend’. Van de achttien respondenten die actief hebben gezocht naar mogelijkheden om een hoger rendement te realiseren hebben er zeventien daadwerkelijk stappen ondernomen. Aldus is de grens tussen zoeken naar mogelijkheden en ernaar handelen is in deze vermogenscategorie zeer nauw.

De stappen die worden ondernomen om een hoger rendement te realiseren omvatten met name het beleggen in aandelen, het vastzetten van spaargeld op deposito’s en het wisselen van rekening of overstappen van bank. Veertien van de twintig respondenten beleggen, negen van de twintig respondenten hebben hun vermogen deels vastgezet op deposito’s en vijf respondenten zoeken naar hogere rendementen middels het wisselen van rekening of overstappen van bank.

Twee van de twintig respondenten geven aan niet te hebben gezocht naar mogelijkheden voor het bewerkstelligen van een hoger rendement. Eén van hen licht toe:

‘Wij hebben een hele conservatieve manier van omgaan met privé geld, een hele voorzichtige manier, waarop wij met privékapitaal omspringen.’

Beleggende respondenten

Veertien van de twintig respondenten hebben een hoger rendement proberen te realiseren middels beleggingen. Alle veertien respondenten beleggen in aandelen waarvan twee tevens in obligaties en drie tevens in vastgoed. Vermeldenswaardig is dat twee van de drie respondenten die beleggen in vastgoed een pand hebben gekocht voor hun kind.

Opvallend binnen deze vermogenscategorie is dat de beleggende respondenten zich minder door de overheid gedwongen voelen om te beleggen. Eén van de respondenten vertelt zelfs:

‘Ja, maar beleggen deed ik 20 jaar geleden al, nog voordat die 4% rendementsheffing er was. (...) Maar het gros van de mensen die zegt: ‘Beleggen? Beleggen? Dat is gevaarlijk en daar weet ik niks van’. Als je daar niets van afweet, dan moet je zorgen dat je kennis daarvan krijgt.’

Negen van de veertien beleggende respondenten vallen onder de categorie ‘werkend’, de overige vijf onder ‘niet-werkend’. Negen van de veertien beleggende respondenten hebben hun vermogen opgebouwd door het oversparen van arbeidsinkomsten. Eén van hen heeft

een deel van het vermogen tevens te danken aan de verkoop van een onroerende zaak. Bij twee van de veertien respondenten ligt de herkomst van het vermogen in de verkoop van een onderneming. Eén van hen heeft eveneens een deel van het vermogen opgebouwd door de verkoop van een onroerende zaak. Met betrekking tot de overige drie respondenten heeft één van hen vermogen opgebouwd door de verkoop van aandelen, één door te handelen in aandelen en één middels een erfenis.

Niet beleggende respondenten

Zes van de twintig respondenten beleggen niet. De redenen hiervoor zijn veelal gelegen in de bestemming van het vermogen. De respondenten willen het vermogen doorgeven aan hun kinderen of hebben het nodig voor de oudedag.

De helft van de respondenten die niet beleggen vallen onder de categorie 'werkend' en de andere helft onder 'niet-werkend'. De herkomst van het vermogen is bij vier respondenten overgespaard arbeidsinkomen. De overige twee respondenten hebben hun vermogen vergaard middels de verkoop van een onroerende zaak en een erfenis.

Oudedag

In deze vermogenscategorie geven twaalf van de twintig respondenten aan dat een (groot) deel van hun vermogen bestemd is voor de oudedag. Opvallend hierbij is dat tien van deze twaalf respondenten beleggen. De verklaring hiervoor kan mogelijkwijs zijn gelegen in de omvang van hun vermogen.

4.4.5 Gewenste wetgeving

Meningen over de vermogensrendementsheffing

Zeventien van de twintig respondenten geven aan geen principiële bezwaren te hebben tegen een vermogensrendementsheffing an sich. De huidige vermogensrendementsheffing wordt daarentegen door alle twintig respondenten ervaren als onrechtvaardig. De reden hiervoor is gelegen in het fictieve rendement van 4%. Merendeel van de respondenten haalt dit percentage niet. Tevens is het vermeldenswaardig dat één van twintig respondenten, die een hoger rendement haalt dan 4%, dit fictieve rendement in het algemeen alsnog als onredelijk ervaart.

Hoewel alle twintig respondenten de huidige vermogensrendementsheffing ervaren als onrechtvaardig, verschillen de emoties ten aanzien van deze heffing. Enkele belastingplichtigen kijken zeer lichtvaardig aan tegen de heffing. De volgende uitspraken getuigen hiervan:

'Belasting is eigenlijk gekruimel, hahaha.'

'Je kunt zeggen dat je dat niet wilt maar we hebben er met z'n allen ook weer baat bij. Met de belastingopbrengsten worden de algemene voorzieningen getroffen, dat snap ik ook wel. Ik bedoel, ik heb het goed. Maar kijk, ik weet nog toen minister Zalm zei dat elke idioot wel 4% rendement kan behalen. Dat was toen in die tijd zo. Het is nu bij lange na niet meer te behalen en ik verwacht ook niet dat het op korte termijn wel mogelijk zal zijn.'

Een aantal andere respondenten voelen meer frustraties ten aanzien van de heffing. Zo vertellen zij:

'Dat ik bestraft word voor het feit dat ik vermogen heb, dat voelt súper oneerlijk! Ik heb liever dat ze 80% inkomstenbelasting heffen en ik er daarna nooit meer gezeik over heb. Het geld is dan van mij en daar blijft men dan met zijn fikken van af!'

'Nou, ik vind dat men al heel snel vindt dat je veel spaargeld hebt, terwijl je als zelfstandige gewoon een buffer nodig hebt om van rond te komen. Dat wordt dan snel als een soort luxe gezien. Dat voelt niet eerlijk, en vooral omdat ik daar een keer stevig belasting over heb betaald. Ik blijf erop interen. Als ik straks werkloos of arbeidsongeschikt raak, dan moet ik daarvan leven.'

'En verder vind ik het heel erg lastig want, ze gaan uit van 4% rendement. Ik krijg op mijn spaarrekening iets van 0,3%. Veel meer is het niet. En dan zeggen ze van: ja dan moet je meer gaan beleggen. Maar ja ik slaap niet als ik veel moet beleggen. Dus ik vind het zeer onterecht dat er uit wordt gegaan van 4% rendement. Mensen die geen slapeloze nachten hebben bij beleggen, die zullen dat wel halen. Zeker nu de markt weer aantrekt, maar dat is niet mijn tak van sport.'

Met betrekking tot de wetswijziging die met ingang van 1 januari 2017 in werking is getreden zegt een respondent:

'Ik erger me overigens aan het huidige forfaitaire stelsel, omdat het een impliciete aanname doet dat ik in aandelen zit.'

Voorstellen

Slecht dertien respondenten geven de voorkeur aan een vermogensrendementsheffing over het werkelijk behaalde rendement. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat een forfaitaire heffing een stuk gunstiger uitpakt wanneer een hoger rendement wordt behaald dan het fictieve rendement. Zes van de twintig respondenten zouden een heffing op basis van een fictief rendement dan ook zeer redelijk vinden. Hierbij moet wel de kanttekening worden gemaakt dat dit fictieve rendement volgens hen gebaseerd moet zijn op de werkelijk behaalde rendementen.

Bovendien is het opmerkelijk dat zeven van de dertien respondenten die voorstander zijn van een vermogensrendementsheffing over de werkelijk behaalde rendementen, verliesverrekening willen. Een aantal van hen spreken bovendien over de wenselijkheid van een inflatiecorrectie.

Opvallend in deze vermogenscategorie is dat driemaal de wens wordt uitgesproken om vermogen dat ziet op de oudedag uit te zonderen van box 3. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat het vermogen van twaalf van de twintig respondenten voor een (groot) deel bestemd is voor de oudedag. Eén van de respondenten licht toe:

'Kijk belasting betalen, dat moet iedere burger. Ik vind gewoon naar alle redelijkheid van je inkomen, dat daarover ook belasting geheven moet worden. Alleen op het moment dat je dus gepensioneerd bent en je hebt vermogen opgebouwd waar al belasting over betaald is, dan vind ik dat de Belastingdienst daar rekening mee dient te houden.'

Daarenboven geven drie respondenten aan voorstander te zijn van een vermogensaanwasbelasting en twee van een vermogenswinstbelasting. Ook geeft één respondent de voorkeur aan een herinvoering van de vermogensheffing voor 2001.

Overige opmerkelijke voorstellen zijn:

'En het eerste wat ik zou doen als ik wetgever was, dan zou ik een maximale belastingheffing instellen. Ik zou namelijk zeggen dat iedereen die een ton belasting betaalt per jaar, dat die daarboven vrijgesteld is. Dat betekent dat je een escape hebt. Dan is er een eind. Dan is er een licht aan het einde van de tunnel. Dus dan kun je mensen motiveren in plaats van straffen. En op dit moment is de belastingheffing

erop gericht om mensen te straffen en om tegen te werken. Want waarom zouden mensen extra stappen gaan zetten als zij, als zij zoveel belasting betalen?’

‘Kijk in de bijbel staat geloof ik 10%. Ik ben wel christelijk opgevoed. Dus in de bijbel staat dat 10% mooi zat is. Ik vind dat wij in Nederland niet meer moeten betalen dan 10% over ons inkomen ja.’

4.5 Vermogenscategorie > € 1.000.00

4.5.1 Feiten over het vermogen

De vermogenscategorie met een box 3-vermogen van meer dan € 1.000.000 bestaat uit acht respondenten. Hiervan zijn er zes werkend en twee niet-werkend. Geen enkele respondent heeft een box 3-vermogen dat volledig of nagenoeg volledig bestaat uit spaartegoeden. Opvallend is dat de helft van de respondenten belegt in onroerende zaken. Bij één van deze respondenten gaat het gedeeltelijk om onroerende zaken die in de privésfeer worden verhuurd. De andere helft van de respondenten heeft een box 3-vermogen dat grotendeels bestaat uit aandelen, opties en andere effecten. Er is één respondent die voor 40% spaartegoeden bezit, de overige respondenten hebben een minimaal (minder dan 10%) spaardeel in box 3. De respondent die een vermogensverhouding van 40% spaardeel en 60% beleggingsdeel aanhoudt geeft aan dat de reden hiervoor is dat het op zijn of haar leeftijd belangrijker is om zekerheid te hebben dan om meer rendement te behalen:

‘Behoudt van vermogen is belangrijker dan rendement voor mij op dit moment. Je kunt wel meer rendement willen behalen maar dan moet je meer risico gaan lopen. En dat heeft voor mij geen zin.’

Ten aanzien van de herkomst van het box 3-vermogen geven de meeste respondenten aan hun box 3-vermogen (grotendeels) te hebben vergaard vanuit overgespaarde arbeidsinkomsten of dividenden. Daarnaast worden genoemd rendementen op beleggingen, schenkingen, erfenissen en een gerealiseerde overwaarde op een voormalige woning.

4.5.2 Houding ten aanzien van belastingen

Wat betreft de houding van de respondenten ten aanzien van belastingen valt op dat bijna alle respondenten hun fiscale kennis hoog inschatten, maar dat zij tevens bijna allemaal één of meerdere fiscale adviseurs hebben en doorgaans dus ook niet zelf de aangifte inkomstenbelasting verzorgen. Het merendeel van de respondenten heeft geen specifieke bestemming voor diens box 3-vermogen. De reden hiervan zou gelegen kunnen zijn in de omvang van het box 3-vermogen. In vergelijking met de lagere vermogenscategorieën komt het minder voor dat het box 3-vermogen is bestemd als (aanvullend) pensioen. Slechts één respondent geeft aan diens box 3-vermogen nodig te hebben voor ‘de oude dag’.

4.5.3 Belastingmotief

Hoewel de respondenten over het algemeen aangeven dat zij zich verdiepen in de belastingwetgeving en de eventueel voor hen toepasselijke fiscale voordelen, valt op dat er niet veel wordt gepland met het oog op de box 3-heffing. Een van de drie respondenten die aangeeft nooit te hebben gehandeld vanuit een belastingmotief is zelf belastingadviseur geweest en zal naar eigen zeggen daarom nooit handelen vanuit een belastingmotief:

‘Ik heb gewoon altijd normaal belasting betaald over al ons inkomen. Ik vind dat als je bezig bent met belastingheffing op dat niveau, dan moet je zelf in je privé geen trucjes uithalen. Ik trek zelfs op dit moment mijn donaties niet af. Ik vind dat je een fatsoenlijke belasting moet betalen. Belastingheffing is op zich niet slecht want we maken allemaal gebruik van de voorzieningen.’

Een andere respondent die nooit heeft gehandeld vanuit een belastingmotief doet wel aftrekbare giften aan de een stichting waar hij of zij zelf bij betrokken is, maar doet dit niet hoofdzakelijk vanuit een belastingmotief. De derde respondent die nooit een handeling heeft verricht vanuit hoofdzakelijk een belastingmotief heeft wel schenkingen gedaan aan diens (klein)kinderen, maar heeft dit niet in eerste instantie met het oog op de box 3-heffing gedaan. Voor het overige geeft deze respondent aan binnen de kaders van de wet weinig mogelijkheden te zien:

'Er zijn wat mogelijkheden, je kan in bepaalde fondsen in windmolens investeren, nou dan valt dat buiten box 3 geloof ik, zulke dingen. De tijd van ik neem een miljoen op van mijn vermogen en ik ga het even in het buitenland stallen, die tijd is een beetje over hè.

En als wel mogelijkheden zijn dan moet je werken met ingewikkelde constructies advocaten of andere figuren in zee, waarvan ik zeg dat kan ik niet allemaal doorzien.'

De respondenten die hebben geantwoord wel te hebben gehandeld vanuit hoofdzakelijk een belastingmotief geven als voorbeeld groenbeleggingen, culturele beleggingen, aftrekbare giften (allen één van de acht respondenten), zo lang mogelijk buitenlands belastingplichtige blijven (één van de acht respondenten), box 3-vermogen overhevelen naar een buitenlandse bankrekening (één van de acht respondenten), beleggen in vastgoed vanuit box 2 of vanuit box 3 (één van de acht respondenten) en de aanschaf van een appartement (één van de acht respondenten):

'Ik heb dat toen gewoon gekocht omdat ik niet echt wist wat ik met al die liquide middelen moest. Mijn adviseur zei toen ook, je kan het maar beter in huizen stoppen. Dat heb ik toen gedaan. Dat was natuurlijk wel gericht op een belastingmotief.'

4.5.4. Risicoaanvaarding

Opzoek naar een hoger rendement

Alle acht respondenten geven aan actief te hebben gezocht naar manieren om meer rendement te halen. Zij hebben allemaal daadwerkelijk stappen ondernomen. De stappen die worden ondernomen om een hoger rendement te realiseren omvatten met name het beleggen in aandelen, fondsen en vastgoed. Zeven van de acht respondenten beleggen in aandelen. Drie van de acht respondenten proberen een hoger rendement te realiseren middels vastgoed. Eén van de respondenten realiseert een hoger rendement door het uitlenen van een deel van zijn vermogen. Hij vertelt:

'Ik kijk naar meer rendement. Belasting is een gegeven. Ik moet gewoon die 30% over die 4% betalen. Nou ja, het is dan nu anders, maar ongeveer dat. Dat is dan het uitgangspunt. Het is wel zo dat ik stuur in die zin op het fiscale motief, als iemand langskomt om een ton te lenen, dan gaat die rente voor die persoon toch iets omhoog, want ik moet meer betalen omdat ik boven die 975.000 euro zit. Vroeger was het flat 1,2%, nu is het meer. Leuk, maar dan moet die persoon mij ook meer gaan betalen want ik wil er dan wel meer aan verdienen. Het principe is altijd gewoon door rendement gestuurd, dan kijken waar dat het handigst uitkomt. Dat is nog steeds box 3.'

De houding van de respondenten met betrekking tot risicoaanvaarding verschilt. Enkele respondenten omschrijven zichzelf als een passieve belegger:

'Ik ben een luie belegger. Ik probeer wel niet al te grote risico's te nemen, maar het vermogen wat ik heb, dat heb ik niet echt nodig om in leven te blijven. Mijn pensioen is ruim genoeg, dus ik vind het wel leuk om wat te gokken, te kopen en verkopen,

maar ik hoef daar niet van te leven. Het is zeker niet zo dat ik daar de hele dag aan besteed ofzo.'

'Ik heb vrijwel alles in aandelen belegd. Ik kies dan voor vermogensbeheerders. Ik doe er zelf niks aan. Dat is mij veel te vermoeiend, geen zin om voor zo'n ding te gaan zitten 's ochtends vroeg tot 's 'avonds laat. Bovendien doe je als particulier toch altijd het verkeerde, want je zit er toch nooit boven op. Hopelijk doen je vermogensbeheerders het beter.'

Andere respondenten laten een actieve houding zien. Eén van hen vertelt:

'Nou de afgelopen 3 actief gezocht naar manieren om meer rendement te maken? Dat is voor mij een permanent zoeken. Dat is de creatieve kant.'

4.5.5 Gewenste wetgeving

Meningen over de vermogensrendementsheffing

Zes van de acht respondenten geven aan geen principiële bezwaren te hebben tegen een vermogensrendementsheffing an sich. De huidige vermogensrendementsheffing wordt daarentegen door zeven respondenten als onrechtvaardig ervaren. De reden hiervoor is met name gelegen in het fictieve percentage van 4%. Een aantal respondenten vertellen:

'Het forfaitaire rendement dat deugt niet. Het is wel een gemiddelde maar er zijn mensen die er ver boven zitten en er zijn mensen die er ver onder zitten. Dus de mensen die er ver onder zitten zien het als een hele lelijke heffing. De mensen die er ver boven zitten vinden het wel fijn maar daarvan vinden anderen weer dat ze te weinig belasting betalen. En dat is dan ook zo.'

'Het is simpel en het is een berekening. Maar het motief erachter is dat het een soort forfaitair rendement zou zijn. Op dit moment bijvoorbeeld maak je dat rendement op spaargeld niet. Dus de doelstelling uit het verleden, dat je de rendementen zou belasten, die geldt nu niet meer. Als ik puur rechtlijnig zou redeneren, zou je dat dus nu moeten aanpassen. Als de doelstelling is: we belasten vermogen om inkomsten te verkrijgen, ja, dan kun je ook uitgaan van 4%.'

'Die had in wezen van 4% naar 3% gemoeten want dat is realistischer. En ben ik eigenlijk nog netjes, want ik kan ook 2% zeggen. Het had toch minimaal gelijk moeten blijven aan de situatie voor 1 januari. We hadden niet met gigantische dalende rendementen hogere belastingen moeten betalen, dat vind ik niet netjes.'

'Het heet eigenlijk rendementsheffing maar dat is het eigenlijk helemaal niet. Als ze nou 1,6% van mijn rendement namen zou ik zeggen oké. Het is elk jaar over je hele vermogen en dat vind ik van god los.'

Voorstellen

In deze vermogenscategorie heeft slechts één respondent geuit de voorkeur te geven aan een vermogensrendementsheffing over het werkelijk behaalde rendement. Vier respondenten geven daarentegen de voorkeur aan een fictief rendement. Zo vertellen enkele respondenten:

'Het forfaitaire rendement daagt je uit. Het pakt voor mij netto veel gunstiger uit, omdat ik vrij hoge rendementen weet te bewerkstelligen. Het daagt je ook uit om dat te doen. Je moet vooral uitkijken dat je niet in de valkuil valt dat je puur naar rendement gaat streven terwijl je ook moet kijken dat op de lange termijn je belegging overeind blijft.'

'Ik ben eigenlijk wel tevreden met een forfaitair rendement van vier procent. Of nee, het is natuurlijk veranderd. Het is nu 5 procent of zo voor mij. Dat vind ik ook wel prima. Ik behaal namelijk een rendement van ongeveer 6 procent. Dan kijk ik natuurlijk enkel en puur naar de voordelen die het voor mij heeft. Mijn rendement is hoger dan het fictieve rendement van vijf procent, dus op dit moment zit ik wel goed. Mocht het werkelijke rendement worden belast, dan haha... gaat dat mij veel geld kosten. Maar goed, ik vind het wel vervelend voor de mensen die helemaal geen rendement behalen. Zij willen dan natuurlijk het liefst dat het werkelijke rendement wordt belast. Dat snap ik ook wel, het is eigenlijk ook wel onrechtvaardig dit systeem, op dit moment dan. Maar ik zou daar op dit moment enkel nadeel van ondervinden.'

Er worden door de respondenten weinig concrete voorstellen gedaan. Wel geeft één respondent aan een voorstander te zijn van de vlaktaks. Deze persoon vertelt:

'Ik ben al jarenlang voorstander van een flat tax. Voor iedereen gewoon hetzelfde. En daar tegenover geen aftrekposten. Ik weet dat dat duizenden banen gaat kosten van allemaal belastingadviseurs en waarschijnlijk ook belastingambtenaren. (...) Dan moet ik eerlijk zeggen dat ik niet heb gerekend en daar ben ik ook geen deskundige in. Ik hoor in de wandelgangen natuurlijk zo rond de 20-25%. Maar daar gaat het mij niet zo veel om. Het gaat mij om het idiote systeem, waar we maar iets in stand houden wat daadwerkelijk niets aan deze wereld toevoegt. Het huidige systeem vind ik veel te omslachtig, veel te fraudegevoelig, immens intensief en niet nodig. Het kost meer dan dat het oplevert. Het percentage doet er dus niet toe, als het maar eenvoudig wordt gemaakt.'

Hoofdstuk 5: Conclusie

Op basis van het voorgaande hoofdstuk kunnen de volgende algehele conclusies worden getrokken met betrekking tot de vermogenssamenstelling, de fiscale kennis, het belastingmotief, de risicoaanvaarding, het draagvlak voor de vermogensrendementsheffing en de gewenste wetgeving van de 88 respondenten.

5.1 Vermogenssamenstelling

Uit de interviews is duidelijk naar voren gekomen dat het merendeel van de ondervraagde respondenten een vermogenssamenstelling heeft die niet overeenkomt met de per 2017 geldende forfaitaire vermogensmix als bedoeld in art. 5.2 Wet IB 2001. Zowel in de vermogenscategorie van ondervraagden met een box 3-vermogen tot € 100.000, als in de vermogenscategorie van ondervraagden met een box 3-vermogen tot € 200.000 en zelfs in de opvolgende vermogenscategorie tot € 500.000 bestaat het box 3-vermogen bij meer dan de helft van de respondenten volledig of grotendeels uit spaartegoeden. Slechts een enkeling voldoet aan de forfaitaire vermogensmix van art. 5.2 Wet IB 2001. In de hogere vermogenscategorieën vanaf € 500.000 wordt de verhouding tussen het spaardeel en het beleggingsdeel als bedoeld in art. 5.2 Wet IB 2001 door meer respondenten benaderd. Respondenten met een box 3-vermogen van meer dan € 1.000.000 hebben bijna allemaal een box 3-vermogen dat volledig of nagenoeg volledig bestaat uit beleggingen.

Een verklaring voor het gegeven dat de meeste respondenten naar verhouding veel spaartegoeden aanhouden is dat deze respondenten hun box 3-vermogen hebben bestemd als oudedagsvoorziening. Dit is vooral gebleken uit de interviews met respondenten die een box 3-vermogen hebben tussen de € 100.000 en € 500.000. Deze respondenten zien geen mogelijkheden om de samenstelling van hun box 3-vermogen te wijzigen omdat zij hun box 3-vermogen nodig hebben als oudedagsvoorziening. Ten aanzien van de laagste vermogenscategorie kan als verklaring voor het hoge percentage spaartegoeden worden gegeven dat respondenten naar eigen zeggen geen mogelijkheden zien om de samenstelling van hun box 3-vermogen te wijzigen vanwege de beperkte omvang van hun box 3-vermogen. In deze vermogenscategorie zijn minder respondenten die hun box 3-vermogen hebben bestemd als oudedagsvoorziening. Over het algemeen houden deze respondenten hun box 3-vermogen aan als ‘appeltje voor de dorst’.

Voorts is uit de interviews gebleken dat het box 3-vermogen bij de lagere vermogenscategorieën doorgaans is opgebouwd vanuit overgespaarde arbeidsinkomsten en dat naarmate de omvang van het box 3-vermogen toeneemt, het box 3-vermogen niet alleen afkomstig is uit overgespaarde arbeidsinkomsten maar bijvoorbeeld ook uit een verkrijging krachtens erfrecht dan wel een verkrijging krachtens schenking of een gerealiseerde overwaarde van een onroerende zaak. Hoewel deze lijn duidelijk naar voren komt in de onderzoeksresultaten, kan geen verband worden gelegd met de mate van risicobereidheid van de respondenten of de mate waarin zij bereid zijn om handelingen te verrichten vanuit een belastingmotief of in het verleden handelingen hebben verricht vanuit een belastingmotief. Tevens kan geen verband worden gelegd tussen de herkomst van het box 3-vermogen en de samenstelling van het box 3-vermogen, noch tussen de factor werkend dan wel niet-werkend en de samenstelling van het box 3-vermogen. Dit komt doordat het grootste deel van de respondenten bijna alleen spaartegoeden bezit en de groep respondenten met een andere vermogenssamenstelling qua aantallen te klein is om hieraan conclusies te verbinden.

5.2 Fiscale kennis

Alle vermogenscategorieën bezien is gebleken dat naarmate de omvang van het box 3-vermogen toeneemt, de respondenten hun eigen fiscale kennis hoger inschatten. Over het algemeen is daarnaast gebleken dat respondenten die hun fiscale kennis hoger inschatten,

ook vaker plezier halen uit het opzoeken van belastingvoordelen. De respondenten die hun fiscale kennis lager inschatten en zich tevens voornamelijk in de laagste vermogenscategorie bevinden geven aan zich niet te verdiepen in belastingvoordelen omdat er naar eigen zeggen geen belastingvoordelen voorhanden zijn.

Hoewel er een duidelijke relatie is bemerkt tussen de fiscale kennis en het verdiepen in belastingvoordelen, is geen evidente relatie gevonden tussen de hoogte van de fiscale kennis en de mate van risicobereidheid en de mate waarin respondenten bereid zijn om handelingen te verrichten vanuit een belastingmotief of in het verleden handelingen hebben verricht vanuit een belastingmotief.

5.3 Belastingmotief

Wat betreft het verrichten van handelingen met een belastingmotief kan met enige voorzichtigheid worden geconcludeerd dat naarmate het box 3-vermogen toeneemt, respondenten meer handelingen verrichten vanuit een belastingmotief of overwegen om te handelen vanuit een belastingmotief. Dit geldt met name voor de respondenten met een box 3-vermogen tot € 1.000.000. De respondenten met een box 3-vermogen vanaf € 1.000.000 lijken geen handelingen te verrichten vanuit hoofdzakelijk een belastingmotief. Veelal staat niet het belastingbesparende aspect op de voorgrond, maar het rendementsverhogende aspect. Respondenten in deze hoogste vermogenscategorie geven dan ook aan dat de box 3-heffing relatief weinig impact heeft op hun gedrag gezien de omvang van hun vermogen. Daarnaast is gebleken dat respondenten in de hoogste vermogenscategorie een minder duidelijke bestemming hebben voor hun vermogen. Vergeleken met de lagere vermogenscategorieën zijn er beduidend minder respondenten die hun box 3-vermogen aanhouden als oudedagsvoorziening of 'appeltje voor de dorst'. Hieruit kan worden afgeleid dat een belastingmotief minder vooropstaat bij het verrichten van bepaalde handelingen naarmate respondenten een minder vaststaand doel hebben voor hun box 3-vermogen.

In de laagste vermogenscategorie bevinden zich de meeste respondenten die naar eigen zeggen nog nooit iets hebben gedaan vanuit hoofdzakelijk een belastingmotief. Dit past bij het feit dat de respondenten in deze vermogenscategorie hun eigen fiscale kennis laag inschatten. Binnen de andere vermogenscategorieën is dit verband minder evident aanwezig omdat deze respondenten hun eigen fiscale kennis bijna allemaal hoog inschatten.

De meest opvallende conclusie ten aanzien van het handelen vanuit een belastingmotief is dat een relatief groot aantal respondenten overweegt om bij pensionering te emigreren. Deze respondenten bevinden zich hoofdzakelijk in de vermogenscategorie van € 500.000 - € 1.000.000. Een andere opvallende handeling is het overhevelen van box 3-vermogen naar box 2 middels een zogenaamde 'spaar-BV' of een reeds bestaande BV. Een aantal respondenten met een box 3-vermogen tussen de € 100.000 en € 1.000.000 geeft aan een diens box 3-vermogen (gedeeltelijk) te hebben overgeheveld naar box 2 of in overweging te zijn om deze handeling te verrichten. Ten slotte zijn er meerdere respondenten die op dit moment of in het verleden vermogen op een buitenlandse bankrekening hebben staan.

Andere voorbeelden van handelingen vanuit een box 3-motief die verder naar voren zijn gekomen zijn grote betalingen doen in december, het vervroegd aflossen van de hypotheekschuld, groenbeleggingen, koopsompolissen, schenkingen, aftrekbare giften en het aanhouden en niet-opgeven van contanten.

5.4 Risicoaanvaarding

Met betrekking tot de risicoaanvaarding is uit de interviews gebleken dat de respondenten meer risico's nemen naarmate het vermogen hoger wordt. Waar nog maar zeven van de twintig respondenten beleggen in de eerste vermogenscategorie, beleggen er tien van de twintig respondenten in de tweede vermogenscategorie, negen van de twintig respondenten in de derde vermogenscategorie en veertien van de twintig respondenten in de vierde

vermogenscategorie. De acht respondenten met een box 3-vermogen van boven een miljoen beleggen zelfs allemaal. Niet alleen neemt het aantal beleggende respondenten toe naarmate het vermogen hoger wordt, tevens is er een toename van de omvang van de beleggingen.

De risicobereidheid van de respondenten neemt echter af naarmate er een concreet spaardoel is. Met name in de tweede en derde vermogenscategorie zijn de respondenten voor een (groot) deel afhankelijk van hun vermogen met het oog op de oudedagsvoorziening. Deze respondenten zijn minder snel geneigd om risico's te aanvaarden aangezien zij zich een mogelijk verlies niet kunnen veroorloven. Dit laat een verschil zien ten opzichte van de vierde vermogenscategorie. In de vierde vermogenscategorie geven twaalf van de twintig respondenten aan dat een (groot) deel van hun vermogen bestemd is voor de oudedag. Opvallend is dat tien van deze twaalf respondenten beleggen. De verklaring hiervoor ligt mogelijk in de omvang van het vermogen. Immers, deze respondenten kunnen zich een mogelijk verlies wel veroorloven. Een spaardoel dat enkele respondenten in de vierde vermogenscategorie wel weerhoudt van beleggen is het behoud van vermogen. Deze respondenten geven aan dat zij hun vermogen willen doorgeven aan hun kinderen.

Daarenboven is uit de interviews gebleken dat het aantal beleggende respondenten dat valt onder de categorie 'niet-werkend' afneemt naarmate het vermogen toeneemt. Waar in de eerste vermogenscategorie vijf van de zeven beleggende respondenten niet werkzaam zijn, zijn er vijf van de tien beleggende respondenten in de tweede vermogenscategorie niet werkzaam, drie van de negen beleggende respondenten in de derde vermogenscategorie niet werkzaam en in de vierde categorie zelfs nog maar vijf van de veertien respondenten niet werkzaam.

5.5 Draagvlak vermogensrendementsheffing

Van de 88 geïnterviewden geven er 75 aan geen problemen te hebben met een vermogensrendementsheffing an sich. De huidige vermogensrendementsheffing wordt echter door 84 van de 88 respondenten ervaren als onrechtvaardig. De reden hiervoor is veelal gelegen in het tot 1 januari 2017 geldende forfaitaire rendement van 4%. Bij een groot deel van de respondenten bestaat hun vermogen uit omvangrijke spaartegoeden. Het moge duidelijk wezen dat het rendement op spaargeld bij de banken momenteel ver onder dit fictieve rendement ligt. Aldus is er weinig weerstand tegen een vermogensrendementsheffing in het algemeen, maar wel tegen het huidige fictieve rendement.

Uit de interviews blijkt dat het draagvlak voor de huidige vermogensrendementsheffing het laagst is bij respondenten met een box 3-vermogen tussen €100.000 en €500.000. Gedurende de interviews met de respondenten in deze vermogenscategorieën liepen de emoties het hoogst op. Dit kan mogelijk worden verklaard door de bestemming van het vermogen. Bij het merendeel van deze respondenten is het vermogen voor een (groot) deel bestemd voor oudedagsvoorzieningen waarbij zij zich geen risico's ten aanzien van hun vermogen kunnen permitteren.

5.6 Gewenste wetgeving

Van de 88 respondenten geven er 57 de voorkeur aan een vermogensrendementsheffing over het individueel werkelijk behaalde rendement. Veertien van de 88 respondenten zijn daarentegen voorstander van een heffing op basis van een forfaitair rendement. Dit forfaitaire rendement zou gebaseerd moeten zijn op een gemiddeld werkelijk behaald rendement. Met name de respondenten met een box 3-vermogen van boven €500.000 geven de voorkeur aan een forfaitaire heffing. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat een forfaitaire heffing een stuk gunstiger uitpakt wanneer een hoger rendement wordt behaald

dan het forfaitaire rendement. Vooral in de hoge vermogenscategorieën zijn er meer mogelijkheden om een hoger werkelijk rendement te realiseren.

Literatuurlijst

Bavinck, WFR 2017/33, p. 7-8

C.B. Bavinck, 'De forfaitaire vermogensrendementsheffing (box 3) met ingang van 1 januari 2017 impliceert een progressieve vermogensbelasting', *WFR* 2017/33, p. 7-8.

Bos & Vording, WFR 1998/623, par. 5

M.G. Bos en H. Vording, 'Het Fiscale Poldermodel. De SER over belastinghervorming', *WFR* 1998/623, par. 5.

Bovenberg, WFR 1998/345, par. 1.1.1.2 en 2.5

A.L. Bovenberg, 'Fiscale behandeling van vermogensinkomsten in de 21ste eeuw', *WFR* 1998/345, par. 1.1.1.2 en 2.5.

Brandsma, WFR 2002/141

R.P.C.W.M. Brandsma, 'Haalt box 3 de zomer of hoe komt Paars de winter door?', *WFR* 2002/141.

Essers, WFR 1999/1463

P.H.J. Essers, 'De boxenstructuur van de Wet inkomstenbelasting 2001', *WFR* 1999/1463.

Goudswaard & Caminada, WFR 1998/133, par. 3.3

K.P. Goudswaard K. Caminada, 'Belastingen in de 21^e eeuw: veel v's, weinig wol', *WFR* 1998/133, par. 3.3.

Kavelaars, WFR 2016/131

P. Kavelaars, 'Van box 3 naar een vermogensmutatieheffing', *WFR* 2016/131.

Leeuw, VFP 2015/102, p. 9

D. Leeuw, 'Gevolgen van de wijzigingen in box 3 voor de vermogende particulier', *VFP* 2015/102, p. 9

Ligthart, Vp-bulletin 2015/49 onderdeel 1 en 3

N.M. Ligthart, 'Box 3 'of nie'?', *Vp-bulletin* 2015/49, onderdeel 1 en 3.

Romyn, WFR 2015/1528, p. 1

M. Romyn, 'Hoe Wiebes een "Budgetneutrale" box-3 bij elkaar fantaseert', *WFR* 2015/1528, p. 1.

Stevens, WFR 2015/1172, p. 6-7

S.A. Stevens, 'De voorgestelde aanpassingen in box 3 en de eigen woning', *WFR* 2015/1172, p. 6-7.

Van der Geld, WFR 2006/302, par. 3.1

J.A.G. van der Geld, 'De evaluatie van de Wet IB 2001: box 3', *WFR* 2006/302, par. 3.1.

Vording, WFR 2016/191, p. 9

H. Vording, 'Fiscale beleidsnotities 2017', *WFR* 2016/191, p. 9.

Handboeken:

Arends, *Cursus belastingrecht*, IB.5.1.2.C

A.J.M. Arends, *Cursus Belastingrecht*, IB.5.1.2.C (online publicatie).

Rapporten:

Commissie inkomstenbelasting en toeslagen, rapport van 17 juni 2013

Commissie inkomstenbelasting en toeslagen: Naar een activerender belastingstelsel (eindrapport), 17 juni 2013.